

LIETUVOS, LENKIJOS IR VOKIETIJOS ŪKINĖS VEIKLOS LAISVĖS KONSTITUCINIŲ PAGRINDŲ LYGINAMIEJI ASPEKTAI

Agnė Juškevičiūtė-Vilienė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 75
El. paštas: Juskeviciute_agne@yahoo.com

Šiame straipsnyje lyginamuoju aspektu analizuojami ūkinės veiklos laisvės konstituciniai pagrindai, įtvirtinti Lietuvos, Lenkijos ir Vokietijos konstitucijose. Straipsnis suskirstytas į tris dalis: pirmoje dalyje atskleidžiama ūkinės veiklos laisvės sąvokų įvairovė, antroje – aptariami šios laisvės subjektai, o trečiojoje nagrinėjamos ūkinės veiklos laisvės ribojimo galimybės ir būtinybė, atskleistos nurodytų valstybių konstitucinėje jurisprudencijoje.

Using comparative method, this article analyses constitutional basics of freedom of economic activity provided in the Constitutions of Lithuania, Poland, and Germany. The article is divided into three sections: the first section reveals the variety in concepts of freedom of economic activity, the second section discusses subjects of this freedom, and the third analyses limitation opportunities and necessities of freedom of economic activity revealed in the constitutional jurisprudence of mentioned countries.

Įvadas

Ūkinė veikla yra svarbiausia žmonijos veiklos sritis, leidžianti išsaugoti ir puoselėti tiek individų savarankiškumą (autonomiją), tiek jų prigimtinį socialumą – tarpusavio ryšius, bendradarbiavimą, veiksmų koordinavimą – ir kurianti žmogiškąją kultūrą. Be to, ūkio subjektų mokami mokesčiai, rinkliavos yra visos valstybės finansinių reikmių finansavimo ir socialinės paramos, teikiamos šios paramos stokojantiems asmenims, šaltinis. „Ekonominė santvarka ir ekonominė veikimo laisvė laikytinos išskirtinio svarbumo kategorijomis, nes būtent jos sukuria visos visuomeninės santvarkos egzistavimo prielaidas ir nulemia, koks bus tos santvarkos turinys“¹.

Taigi ūkinės veiklos teisinių pagrindų eksplicitinio įtvirtinimo ar sisteminio aiškinimo reikšmė pavieniems asmenims ir visai visuomenei neturėtų kelti abejonių diskutuojant apie ūkinės veiklos laisvės apsaugos konstitucinį lygmenį. Asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos įtvirtinimas aukščiausia juridinę galią valstybėje (jos vidaus teisėje) turinčiame teisės akte – Konstitucijoje – sudaro prielaidas veiksmingai laiduoti, kad šių vertybių tinkamai paisys valstybės ekonominę politiką kuriančios ir vykdančios institucijos, o šias vertybes įgyvendinantys ir iš jų atitinkamą reikalavimo teisę (valstybės atžvilgiu) išvedantys subjektai bus apsaugoti (galės gintis teismine tvarka) ne tik nuo valdžios savivalės, bet ir nuo minėtos ekonominės politikos (pavyzdžiui, licencijų sistemos) neatsakingų radikalių keitimų, neproporcingų suvaržymų ar draudimų, nepagrįstų lengvatų ir pan.

¹ LASTAUSKIENĖ, G. Ekonominiai argumentai teisėje: jų vieta ir ribos. *Teisė*, 2013, t. 89, p. 25.

Garantuojant konstitucinę apsaugą išskirtinė reikšmė tenka Konstituciniam Teismui. Be oficialios šio teismo konstitucinės doktrinos, nėra teisinių galimybių visapusiškiau pažinti ir ekonominių laisvių konstitucinės visumos. Todėl svarbu analizuoti Lietuvos Respublikos konstitucinę jurisprudenciją ir jos raidą ūkinės veiklos laisvės aspektu. Be to, svarbu palyginti ir tirti kitų, ypač istoriškai geopolitiškai artimų valstybių konstitucinės justicijos įdirbį („kaimyno daržą“) tuo pačiu aspektu. Todėl šiame straipsnyje (atsižvelgiant į jo ribotą apimtį) analizuojama dviejų kitų – Vokietijos ir Lenkijos – valstybių patirtis.

Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo nuostatų ir joms aiškinti bei taikyti priimtų šios šalies Konstitucinio Teismo nutarimų analizės pasirinkimą nulėmė šio įstatymo priėmimo (1949 m.) ir itin veiksmingo galiojimo (be kita ko, 1990 m. susivienijus Vakarų ir Rytų Vokietijai jis nebuvo pakeistas kitu konstituciniu teisės aktu, kaip tai buvo planuota priimant Pagrindinį Įstatymą²) išskirtinės politinės teisinės aplinkybės (nuo 1990 m. spalio 3 d. šis teisės aktas įsigaliojo ir Sovietų Sąjungos okupacinei zonai priklausiusiose vadinamosiose senosiose³ Vokietijos federalinėse žemėse), taip pat minėto *Karlsruhe* mieste įsikūrusio Konstitucinio Teismo jurisprudencijos savitas išplėtojimas (virtimas viena iš konceptualiai įtakingiausių nacionalinių konstitucinių doktrinų Europoje).

Lenkijos Respublikos ūkinės veiklos konstituciniai pagrindai yra nagrinėjami dėl šios valstybės 1997 m. priimto *lex fundamentalis* juridinio techninio savitumo (palyginti su kitų Vidurio ir Rytų Europos valstybių 1990–1994 m. konstitucijomis)⁴ ir dėl istorinių aplinkybių (t. y. ilgą laiką Lietuva ir Lenkija sudarė vieną valstybę, o vėliau nors ir kaip atskiros valstybės patyrė Tarybų Sąjungos socialistinės ideologijos imperatyvus, kurie neturėjo nieko bendra su racionaliais ekonomikos pagrindais. Atsižvelgiant į tai, įdomu palyginti, kaip abi valstybės, ilgą laiką gyvavusios kartu ir patyrusios panašias ekonominio gyvenimo metamorfozes, „padėjo“ ūkinės veiklos konstitucinius pagrindus).

Be minėtų aplinkybių, Vokietijos ir Lenkijos konstitucinių teisės aktų pasirinkimą lėmė ir Lietuvos konstitucinės tradicijos šių dviejų valstybių atžvilgiu. Pavyzdžiui, kuriant ekonominę laisvę įtvirtinančius konstitucinius imperatyvus 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijoje didelę įtaką turėjo 1919 m. Vokietijos Reicho Konstitucija⁵ (teisės literatūroje pagal šio akto priėmimo vietą vadinama Veimaro Konstitucija)⁶. 1938 m. Lietuvos Konstitucijos projektas buvo parengtas vadovaujantis tautininkų liaupsinta⁷ 1935 m. Lenkijos Respublikos konstitucija⁸.

² Pagrindinio Įstatymo laikinumas buvo eksplacitiškai įtvirtintas jo tekste, t. y. 146 straipsnyje nurodant, kad Pagrindinis Įstatymas netenka galios tą dieną, kai įsigalioja laisvu vokiečių apsisprendimu priimta Konstitucija.

³ Badenai-Viurtembergas (vok. *Baden Württemberg*), Bavarija (vok. *Bayern*), Berlynas (vok. *Berlin*), Bremenas (vok. *Bremen*), Hamburgas (vok. *Hamburg*), Hesenas (vok. *Hessen*), Žemutinė Saksonija (vok. *Niedersachsen*), Šiaurės Reinas-Vestfalija (vok. *Nordrhein-Westfalen*), Reinlandas-Pfalcas (vok. *Rheinland-Pfalz*), Šlezvigas-Holšteinas (vok. *Schleswig-Holstein*).

⁴ Anot prof. E. Šileikio, Lenkijos Respublikos 1997 m. Konstitucija tam tikrais aspektais yra viena iš tobuliausių Vidurio ir Rytų Europoje. Daugiau apie tai: *Lietuvos ir Lenkijos konstitucijų raida europeizacijos kontekste*. Moksl. red. E. Šileikis. Vilnius: LMPA, 2010, p. 37.

⁵ Vokietijos Reicho Konstitucijos svarbą dedant ekonominės santvarkos reguliavimo pagrindus patvirtina pirmiausiai 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos projekto svarstymo metu Steigiamojo Seimo narių pasisakymai (plačiau: *Steigiamojo Seimo darbai*, 1922 m. 47 sąs. p. 10–21), panašus ekonominės laisvės įtvirtinimas pirmoje Lietuvos nuolatinėje Konstitucijoje ir Vokietijos Reicho Konstitucijoje juridinės technikos (nuostatų sisteminimo ir formulavimo) požūriu bei šių dviejų konstitucinių aktų panašumus atrandanti teisės doktrina (plačiau: RÖMERIS, M. *Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos*. I dalis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1937, p. 428).

⁶ Paminėtina, kad 1919 m. Veimaro Konstitucijos tam tikri straipsniai (136–141 straipsniai) buvo inkorporuoti ir tapo dabar galiojančio Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo sudedamąja dalimi.

⁷ Plačiau: DIRMEIKIS, B. T. Naujoji Lenkijos konstitucija. *Vairas*, 1937, Nr. 2, p. 180–187.

⁸ Anot M. Maksimaičio, Valstybės tarybos komisija 1938 m. Lietuvos Konstitucijos rengimo darbą pradėjo nuo išversto į lietuvių kalbą 1935 m. Lenkijos konstitucijos teksto: vietoje žodžio „Lenkija“ įrašant žodį „Lietuva“. (Plačiau apie tai: MAKSIMAITIS, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 233–234).

Taigi šio straipsnio tikslas – lyginamuoju aspektu išanalizuoti ūkinės veiklos laisvės konstitucinius pagrindus, įtvirtintus Lietuvos, Lenkijos ir Vokietijos konstitucijose ir šių valstybių konstitucinėje jurisprudencijoje. Siekiant įgyvendinti minėtą tikslą, keliami šie uždaviniai: atskleisti konstitucinės ūkinės veiklos laisvės sąvokų įvairovę, aptarti šios laisvės subjektus, išnagrinėti ūkinės veiklos laisvės ribojimo galimybes ir / ar būtinybes.

Straipsnio tyrimo objektas – ūkinės veiklos laisvės konstitucinių pagrindų, įtvirtintų konstitucijose ir interpretuojamų konstitucinėje doktrinoje, ypatumai Lietuvoje, Lenkijoje ir Vokietijoje.

Lietuvoje iki šiol nėra skelbta išsamių nagrinėjamos tematikos tyrimų, ypač pateikiančių vertinimus lyginamuoju konstituciniu požiūriu. Kaip tam tikrą išimtį galima nurodyti E. Kūrio⁹, J. Žilio¹⁰ ir T. Birmontienės¹¹ straipsnius, kuriuose analizuojami Lietuvos Respublikos ūkinės veiklos konstituciniai imperatyvai. Be to, I. Jarukaitis savo straipsnyje tyrė ūkinės veiklos laisvę kaip Lietuvos Respublikos ekonominės Konstitucijos sudedamąją dalį¹², o E. Šileikis yra apibendrinęs ir glaustai vertinęs oficialią Lietuvos konstitucinę doktriną ekonominės veiklos laisvės aspektais¹³.

Pateikiamo straipsnio naujumas pasireiškia išsamesnės lyginamosios analizės aspektu. Skiriami trys straipsnio skirsniai, kuriuose atitinkamai nagrinėjamas ūkinės veiklos laisvės turinys, jį sudarančių galimybių subjektai ir jiems garantuotos ekonominių veiksmų laisvės ribos. Vengiant terminų pasikartojimo, epizodiškai vartojama ekonominės veiklos sąvoka (ją laikant ūkinės veiklos kategorijos sinonimu). Tyrimo dalyku nėra nelegalios (draudžiamos) ūkinės veiklos samprata, nelegalios ūkinės veiklos ribojimo mechanizmo elementų analizė. Dėl ribotos straipsnio apimties analizė sukoncentruota į Lietuvos Respublikos 46 straipsnio 1 ir 3 dalyse įtvirtintas (ir adekvačias minėtose kitose valstybėse galiojančias) nuostatas ir doktrininę jų sampratą. Todėl nesiekiami nagrinėti sąžiningos konkurencijos ir vartotojų interesų gynimo (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 4 ir 5 dalys) sampratos, diferencijuoto atskirų ūkio sričių reglamentavimo (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 2 dalis) pagrindų. Darbe taikomi lyginamasis, lingvistinis, loginis sisteminis ir teisinių dokumentų tyrimo metodai.

1. Bendrieji ūkinės veiklos laisvės sampratos aspektai

Ūkinės veiklos laisvė 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta IV skirsnio „Tautos ūkis ir darbas“, skirto, *inter alia*, asmens socialinių ir ekonominių teisių apsaugai ir kai kuriems valstybės ekonominiams, gamtosauginiams interesams įtvirtinti, 46 straipsnyje¹⁴. Šio straipsnio 1 dalyje nurodoma „asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva“, taigi siejamos tiek vykdomos (jau pradėtos) ekono-

⁹ KŪRIS, E. Ūkinės veiklos laisvė, sąžininga konkurencija ir bendra tautos gerovė (Konstitucijos 46 straipsnio jurisprudencinis komentaras). *Jurisprudencija*, 2005, t. 64(56), p. 56–73.

¹⁰ ŽILYS, J. Socialinė valstybė konstitucinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2006, t. 12 (90), p. 15–23.

¹¹ BIRMONTIENĖ, T. Ūkinės veiklos laisvės konstitucinė doktrina. Iš *Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo teisėjų XIV konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010, p. 10–53.

¹² JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos ekonominė konstitucija kaip papildoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos dimensija: tyrimų kontūrai. *Teisės problemos*, 2014, nr. 2 (84), p. 26–97.

¹³ ŠILEIKIS, E. Die unternehmerische Freiheit in der Verfassungsrechtsprechung Litauens. Iš ARNOLD, R. *Entwicklungen im Europäischen Recht*. Universität Regensburg: 2005, Band 20. S. 1–13.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnyje nustatyta:

Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva.

Valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą.

Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.

Įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę.

Valstybė gina vartotojo interesus.

minės veiklos (*status quo*), tiek būsimos (planuojamos) veiklos inicijavimo (pradėjimo, t. y. pateikimo į rinką) pripažinimo vertybe idėjos.

Kokias konkrečias ekonomines galimybes apima „asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva“, taigi implicitiškai garantuoja, ekonominės veiklos „laisvė ir iniciatyva“, sunku išsamiai detalizuoti ne tik kalbiniu, bet ir loginiu bei sisteminiu požiūriu. Lingvistiškai ir sistemiškai analizuojant Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalį, pirmiausiai svarbu daryti išvadą, kad pagrindinis valstybės teisės aktas asmens ūkinės veiklos laisvę ir asmens ūkinės veiklos iniciatyvą išskiria kaip netapačias (savitą turinį turinčias) konstitucines vertybes, kurios susijusios ir viena kitą papildo. Tiesa, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinio Teismo) doktrinoje jos interpretuojamos kaip integraliai susijusios ir sudarančios vienos (labai plačios) asmens laisvės turinį. Todėl toliau straipsnyje vartojama tik ūkinės veiklos laisvės sąvoka, ją suprantant tiek vykdomos ekonominės veiklos tęsimo ar laisvo nutraukimo (pasitraukimo iš atitinkamos rinkos), tiek tokios veiklos pradėjimo aspektais.

Analizuojant Lietuvos konstitucinę doktriną, suformuluotą aiškinant Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalį (kartu su kitomis šio straipsnio nuostatomis), nelengva sukonkretinti, kuo turėtų būti laikoma ūkinės veiklos laisvė – abstrakčiu principu, atitinkamas taisyklės lemiančia vertybe, subjektine asmens teise ar nuo asmens valios ir suinteresuotumo nepriklausančia „objektine“ garantija (valstybės ekonominės politikos, t. y. pozityvių ekonominių priemonių ūkiui stiprinti, kryptimi). Konstitucinis Teismas nevienodai interpretuoja ūkinės veiklos laisvę. Konstitucinėje jurisprudencijoje ūkinė veiklos laisvė įvardijama kaip konstitucinė vertybė, konstitucinis principas ir subjektinė teisė bei laisvė. Siekiant išaiškinti konstitucinių nuostatų, reguliuojančių žmogaus teisių ir laisvių srities pagrindus, turinį, šios nuostatos konstitucinėje praktikoje pradedamos aiškinti nuo konkrečios žmogaus teisės įvardijimo konstitucine vertybe¹⁵. Ūkinės veiklos laisvė konstitucinėje jurisprudencijoje taip pat yra minima kaip konstitucinė vertybė¹⁶ bei priskirtina prie tų konstitucinių vertybių, kuriomis grindžiamas tam tikras teisės institutas: „ūkinės veiklos laisvė yra viena iš trijų konstitucinių vertybių (šalia privačios nuosavybės teisės ir ūkinės veiklos iniciatyvos), kurios apibrėžia Lietuvos ūkio pagrindą. Šios trys vertybės yra glaudžiai susijusios su kitomis konstitucinėmis vertybėmis, *inter alia*, konstituciniu teisinės valstybės principu.“¹⁷

¹⁵ Konstitucinis Teismas nėra suformulavęs apibendrintos konstitucinės vertybės sąvokos ir pateikęs baigtinio konstitucinių vertybių sąrašą, tačiau teisės doktrina nurodo, kad konstitucinėmis vertybėmis vadintina tai, „kas pilietinės Tautos konstituciškai įtvirtinta ir todėl turi būti visokeriopai puoselėjama ir saugoma, kas negali būti paneigiama įstatymų leidejo ar kitų teisėkūros subjektų teisiniu reguliavimu“ (apie konstitucines vertybes plačiau: BELIŪNIENĖ, L. Vertybinis požiūris į konstitucinį reguliavimą, įtvirtinantį žmogaus teisių srities santykių pagrindus, ir iš jo išplaukiantys sunkumai. *Jurisprudencija*, 2008, t. 9 (111), p. 113). Anot E. Jarašiūno, Konstitucinio Teismo dėka, kai konkrečioje byloje formuluojama nuomonė dėl teisės ribų, daroma atitinkama išvada, kas yra konstitucinė vertybė (JARAŠIŪNAS, E. Informacijos laisvės apsaugos problemos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 1998, t. 9 (1), p. 130).

¹⁶ Pirmą kartą ūkinės veiklos laisvė kaip konstitucinė vertybė buvo įvardyta Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarime: „Konstitucijos 46 straipsnio nuostatoje „Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva“ apibrėžta, kad pagrindinės vertybės, kuriomis grindžiamas tautos ūkis – tai privati nuosavybė, asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7, 8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1999-10-13, nr. 85-2548.)

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2008-12-06, nr. 140-5569; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008 m. vasario 1 d. redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008 m. vasario 1 d. redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2009-03-05, nr. 25-988; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2010-10-02, nr. 117-5967; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos finansinio už-

Anot teisės teoretikų, kai vertybė atpažįstama, pavadinama ir įtvirtinama teisinėje tvarkoje, ji tampa teisės principu¹⁸. Asmens ūkinės veiklos laisvė kai kuriuose Konstitucinio Teismo nutarimuose (ypač ankstesniuose nutarimuose: 1996 m. balandžio 18 d., 1999 m. spalio 6 d., 2000 m. gruodžio 6 d.) analizuojama taip pat kaip konstitucinis principas¹⁹. Oficiali konstitucinė doktrina Konstitucijos 46 straipsnio nuostatas, įskaitant ir ūkinės veiklos laisvę, interpretuoja kaip visumą principų, nustatančių konstitucinius šalies ūkio pagrindus. Šie principai, anot Konstitucinio Teismo, yra tarpusavyje suderinti, tarp jų yra pusiausvyra, kiekvienas iš šių konstitucinių principų turi būti aiškinamas nepaneigiant kito konstitucinio principo²⁰. Taigi ūkinės veiklos laisvė konstitucinėje doktrinoje pripažįstama kaip vienas iš pagrindinių principų (šalia privačios nuosavybės principo), kuriuo grindžiamas valstybės ūkio reguliavimas – šalies ekonominis pagrindas²¹.

Pastarųjų metų Konstitucinio Teismo doktrinoje ūkinės veiklos laisvė vis dažniau įvardijama ne tik kaip konstitucinė vertybė bei konstitucinis principas, bet ir kaip žmogaus teisė ir laisvė, kuri gretinama su kitomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Anot teisės doktrinos, tai yra teigiamas poslinkis vystant žmogaus teisių institutą, kuris tampa pagrindine šiuolaikinių teisės sistemų vertybine atrama²². Konstitucinis Teismas subjektinę ūkinės veiklos laisvę apibrėžia kaip teisinių galimybių visumą, sudarančią prielaidas asmeniui savarankiškai priimti savo ūkinei veiklai reikalingus sprendimus. Ūkinės veiklos laisvė reiškia teisę laisvai pasirinkti užsiėmimą ir gyvenamąją vietą, teisę į sutarčių sudarymo laisvę, į konkurencijos laisvę, ūkinės veiklos subjektų lygiateisiškumą, laisvę ūkinei veiklai priimti reikalingus sprendimus ir keisti veiklos pobūdį, laisvę steigti, pertvarkyti, likviduoti ūkio subjektus, laisvę asmeniui, užsiimančiam ūkine veikla, laisvai patekti ir pasitraukti iš atitinkamos rinkos, laisvę verstis bet kokia įstatymų neuždrausta ūkine veikla, laisvę įgyvendinti įvairius asmens siekius ir kt.²³ Šiuo atveju santrumpa „ir kt.“ akivaizdžiai rodo, kad iš esmės nėra (ir negali būti) baigtinių galimybių, kildintinų

tikrinimo susitarimų, Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymų kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2013-05-28, nr. 55-2760; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 519 „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“ patvirtinto valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano 166.4 punkto (2007 m. spalio 31 d., 2010 m. gruodžio 1 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2014-05-12, nr. 5321.

¹⁸ LASTAUSKIENĖ, G. Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus? *Jurisprudencija*, 2006, t. 8 (86), p. 65.

¹⁹ Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarime nustatyta: „Konstitucijos 46 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtinto asmens ūkinės laisvės ir iniciatyvos principo įgyvendinimui yra skirtos kitos to paties straipsnio dalys“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1996-04-24, nr. 36-915).

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d., 2003 m. kovo 17 d. nutarimai (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2003-03-19, nr. 27-1098).

²¹ Paminėtina, kad teisės moksliniuose darbuose ūkinės veiklos laisvė taip pat dažnai įvardijama kaip konstitucinis principas (pavyzdžiui, BIRMONTIENĖ, T. Ūkinės veiklos <...>, p. 11; ŽILYS, J. Socialinė valstybė <...>, p. 19), o kitur tokia pozicija yra kritikuojama, nurodant, kad ūkinės veiklos laisvė turi būti interpretuojama tik kaip žmogaus teisė ir laisvė (AMBRAZEVIČIŪTĖ, K.; BALTRIMAS, J.; MAURICĖ-MACKUVIENĖ, E. *Teisės į nuosavybę, teisės į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą, vartotojų teisių užtikrinimo problemos*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2012, p. 36–37). I. Jarukaitis ūkinės veiklos laisvę įvardija dar ir kaip rinkos ekonomikos egzistavimo tikslą bei prielaidą (JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos <...>, p. 44).

²² AMBRAZEVIČIŪTĖ, K.; BALTRIMAS, J.; MAURICĖ-MACKUVIENĖ, E. *Teisės į nuosavybę <...>*, p. 37.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d., 2002 m. kovo 14 d., 2005 m. gegužės 13 d. nutarimai.

iš aptariamiosios kategorijos, sąrašo²⁴. Be to, ši teisė yra individuali ir gali būti ginama teisme siekiant ją apsaugoti tiek nuo privačių fizinių ar juridinių asmenų neteisėtų veiksmų, tiek ir nuo nepagrįstos valstybės intervencijos į žmonių ekonominės veiklos laisvę, ją ribojant ar uždraudžiant.

Analizuojant Lenkijos Respublikos ūkinės veiklos laisvės (lenk. *wolność działalności gospodarczej*) konstitucinius pagrindus, paminėtina, kad ši laisvė *expressis verbis* įtvirtinta 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucijos I skyriaus „Respublika“ (lenk. *Rzeczpospolita*), kuriame pateiktos pagrindinės ir esminės nuostatos, apibrėžiančios Lenkijos Respublikos politinę santvarką ir konstitucinę sistemą, 20 ir 22 straipsniuose^{25, 26}. Pagrindinis Lenkijos valstybės teisės aktas konkrečiai neapibrėžia, kas yra ūkinės veiklos laisvė. Tai savo doktrinoje bando padaryti Lenkijos Respublikos Konstitucinis Tribunolas (toliau – Konstitucinis Tribunolas). Konstitucinis Tribunolas nurodė, kad Konstitucijoje įtvirtinta ūkinės veiklos laisvė turi dvejopą funkciją, t. y. ūkinės veiklos laisvė yra konstitucinis principas ir konstitucinė subjektinė laisvė^{27, 28}. Ūkinės veiklos laisvė kaip konstitucinis principas atsiranda iš bendro socialinio rinkos ūkio principo (lenk. *społeczna gospodarka rynkowa*), įtvirtinto Konstitucijos 20 straipsnyje, ir yra vienas iš jo sudedamųjų elementų, šalia „privačios nuosavybės“ ir „solidarumo, socialinių partnerių dialogo ir bendradarbiavimo“ principų²⁹. Tokiu būdu šis principas tampa būtina socialinio rinkos ūkio sąlyga, be kurios negalėtų plėtotis rinkos ekonomika. Atsižvelgiant į tai, ūkinės veiklos laisvės principas oficialioje doktrinoje vertinamas kaip vienas iš pagrindinių teisinės sistemos ir visos valstybinės santvarkos principų³⁰. Anot lenkų teisės teoretikų, toks ūkinės veiklos laisvės sureikšminimas konstituciniu lygmeniu atskleidžia ekonomiškai liberalius Lenkijos Respublikos pamatus³¹.

Konstitucinis Tribunolas, analizuodamas ūkinę veiklos laisvę kaip konstitucinę subjektinę laisvę, nurodo, kad tai ypatingo pobūdžio laisvė ir vertina ją kaip „piliečių, tautos ir valstybės palankaus gyvenimo sąlygą“³². Be to, kaip mini J. Ciapała, „tai yra vienintelis atvejis, kai Konstitucijos kūrėjas tą pačią laisvę Konstitucijoje pamini du kartus (20 ir 22 straipsnyje), o tai suteikia jai ypatingą konstitucinę reikšmę“³³. Ūkinės veiklos laisvės sąvoka yra labai plati ir Konstitucinio Tribunolo interpretuojama kaip teisė: laisvai pradėti ūkinę veiklą, apsispręsti dėl veiklos pobūdžio, pasirinkti ūkinės

²⁴ ŠILEIKIS, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2005, p. 306.

²⁵ Lenkijos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnis:

Socialinis rinkos ūkis, pagrįstas ūkinės veiklos laisve, privačia nuosavybe ir solidarumu, socialinių partnerių dialogu ir bendradarbiavimu, yra Lenkijos ekonominės santvarkos pagrindas.

22 straipsnis:

Ūkinės veiklos laisvė gali būti apribota tik įstatymu ir tik atsižvelgiant į svarbius visuomeninius poreikius.

(Šių straipsnių vertimas pateiktas iš: *Užsienio šalių konstitucijos*. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 215).

²⁶ Anot J. Ciapała, sistemiškai analizuojant Lenkijos Respublikos Konstituciją, be minėtų 20 ir 22 straipsnių, ūkinės veiklos laisvė įtvirtinta ir 17 straipsnio 2 dalyje („Įstatymu galima kurti ir kitokias savivaldos rūšis. Šios savivaldos negali pazeisti profesinės veiklos laisvės ar apriboti ūkinės veiklos laisvės“) (plačiau apie tai: CIAPAŁA, J. *Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w Rzeczypospolitej Polskiej*. Szczecin: Wydział Prawa i Administracji, 2009, s. 35).

²⁷ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2001 m. balandžio 10 d. Nr. U 7/00, 2005 m. birželio 7 d. Nr. K 23/04, 2004 m. balandžio 21 d. Nr. K33/03 nutarimai.

²⁸ M. Sługočka nurodo, kad ūkinės veiklos laisvė yra ne tik konstitucinis principas, asmens laisvė, bet ir konstitucinė vertybė. Plačiau apie tai: SŁUGOCKA, M. *Wolność działalności gospodarczej jako norma-zasada*. *Prace prawnicze*, Wrocław, 2012, s. 140.

²⁹ Ogonowski, A. *Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 2012, Nr. 1 (9), p. 218 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-08-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.marszalek.com.pl/przegladowakonstytucyjnego/ppk9/11.pdf>>.

³⁰ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2004 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. K25/03.

³¹ BANASIŃSKI, C., et al. *Prawo gospodarcze: zagadnienia administracyjnoprawne*. Warszawa: LexisNexis Polska, 2011, s. 69.

³² MIŠKO, T. et al. *Publiczne prawo gospodarcze*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2012, s. 12.

³³ CIAPAŁA, J. *Konstytucyjna wolność <...>*, s. 86.

veiklos teisinę ir organizacinę formą bei realizavimo formas ir sritis, sudaryti sutartis, laisvai konkuruoti, sustabdyti ar likviduoti veiklą ir kt.³⁴. Svarbu paminėti, kad aiškindamas ūkinės veiklos laisvės sampratą Lenkijos Konstitucinis Tribunalas atsižvelgia į ES teisę, nurodydamas, kad ūkinės veiklos laisvės supratimas ir jos norminimas turi atitikti ES teisę ir lemti sklandų Lenkijos integravimą į ES teisinę sistemą³⁵.

Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindiniame Įstatyme (toliau – PĮ) ūkinės veiklos laisvė nėra įtvirtinta *expressis verbis*, tačiau Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas (toliau – VFKT) ir teisės doktrina nurodo, kad ši laisvė atsiranda iš PĮ 12 straipsnio 1 dalies^{36, 37}. Vokietijos konstitucinėje teisėje vietoj ūkinės veiklos laisvės sąvokos vartojama sąvoka „profesinės veiklos laisvė“³⁸ (vok. *Berufsfreiheit*), kuri apima teisę laisvai pasirinkti profesinę veiklą (vok. *Berufswahlfreiheit*) ir ją realizuoti (vok. *Berufsausübungsfreiheit*)^{39, 40}. Pažymėtina, kad, kitaip negu Lietuvos ir Lenkijos konstitucinės justicijos institucijos, VFKT nurodė, kad profesijos laisvė nėra objektyvus valstybės ekonominę sistemą nustatantis principas, o asmens subjektinė teisė, reikalaujanti iš valstybės nesikišti į asmens profesinius reikalus⁴¹. Profesijos laisvės ginamas objektas yra profesija, kuri suprantama kaip ilgalaikė veikla, skirta pajamoms gauti, kuria sukuriamas ir išlaikomas pragyvenimo šaltinis⁴². Profesinės laisvės esmė ta, kad asmeniui suteikiama visiška laisvė apsispręsti, koku būdu apsirūpins pragyventi reikalingais materialiais ištekliais⁴³. Remiantis PĮ 12 straipsnio 1 dalimi ginama bet kokia tęstinė, tiek tipinė, tiek netipinė⁴⁴, teisės aktų reikalavimus atitinkanti veikla, kuri materialiai gali aprūpinti asmenį.

J. Ziekow, išanalizavęs VFKT doktriną, susijusią su profesinės veiklos laisvės samprata, ją įvardija kaip ypač plačią laisvę, kuri, be PĮ 12 straipsnio 1 dalyje *expressis verbis* minėtų laisvių (t. y. laisvės pasirinkti ir realizuoti profesiją), apima ir laisvę verstis verslu (vok. *Freiheit unternehmerischer Betätigung*), kurią VFKT aiškina kaip teisę steigti ir valdyti pasirinkto dydžio įmonę⁴⁵; prekybos teisę,

³⁴ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo 2010 m. sausio 19 d. nutarimas Nr. SK 35/08.

³⁵ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo 2003 m. balandžio 29 d. nutarimas SK 24/02.

³⁶ Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinio Įstatymo 12 straipsnio 1 dalis:

Visi vokiečiai turi teisę laisvai pasirinkti profesiją, darbo vietą ir mokymosi įstaigas. Profesinių pareigų atlikimas gali būti reglamentuojamas įstatymu ir įstatymo pagrindu.

Šio straipsnio vertimas pateiktas iš: *Užsienio šalių konstitucijos* <...>, p. 43).

³⁷ Vokietijos teisės teorijoje dažnai yra pateikiama nuomonė, kad ekonominė laisvė atsiranda ne tik iš PĮ 12 straipsnio 1 dalies, bet ir netiesiogiai iš PĮ 14 straipsnio (užtikrinančio nuosavybės teisę) bei iš 2 straipsnio (užtikrinančio asmens teisę į laisvę). Plačiau apie tai: BADURA, P. *Wirtschaftsverfassung und Wirtschaftsverwaltung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, S. 22–52.

³⁸ VFKT 1958 m. lapkričio 6 d. nutarimas Nr. 1 BvR 596/56.

³⁹ P. Badura nurodo, kad profesinės veiklos laisvė neturi būti suprantama vien tiesiogine lingvistine prasme: profesinės veiklos pasirinkimo laisvė turi būti, anot mokslininko, suprantama ir kaip teisė pradėti verslą, teisė įeiti į tam tikrą prekės rinką ir t. t., o profesinės veiklos realizavimo laisvė turi būti suprantama ir kaip teisė vystyti ūkinę veiklą (plačiau apie tai: BADURA, P. *Wirtschaftsverfassung und* <...>, S. 28).

⁴⁰ Toliau straipsnyje nagrinėjant ūkinės veiklos laisvės konstitucinius pagrindus Vokietijoje, atitinkamai vartojama profesinės veiklos laisvės (ir ją sudarančių laisvių: laisvės pasirinkti ir realizuoti profesinę veiklą) sąvoka.

⁴¹ Paminėtina, kad iki 1919 m. rugpjūčio 11 d. Veimaro Respublikos Konstitucijoje buvo *expressis verbis* įtvirtinta prekybos laisvė (vok. *Gewerbefreiheit*), kuri buvo suprantama kaip pagrindinė subjektinė teisė ir kaip objektyvus valstybės ūkio sistemos principas.

⁴² VFKT 2006 m. kovo 28 d. nutarimas Nr. 1 BvR 1054/01; 2007 m. lapkričio 13 d. nutarimas Nr. 2 BvR 1095/05.

⁴³ VFKT 1999 m. gruodžio 15 d. nutarimas Nr. 1 BvR 1904/95, 1 BvR 602/96, 1 BvR 1032/96, 1 BvR 1395/97, 1 BvR 2284/97, 1 BvR 1126/94, 1 BvR 1158/94, 1 BvR 1661/95, 1 BvR 2180/95, 1 BvR 283/97, 1 BvR 224/97, 1 BvR 35/98.

⁴⁴ Pavyzdžiui, VFKT teko nagrinėti tokias netipines ūkinės veiklas kaip kanopų priežiūra (VFKT 2007 m. liepos 3 d. nutarimas Nr. 1 BvR 2186/06), kovinių šunų auginimas (VFKT 2004 m. kovo 16 d. nutarimas Nr. 1 BvR 1778/01).

⁴⁵ VFKT 2007 m. lapkričio 13 d. nutarimas Nr. 2 BvR 1095/05.

konkretinamą Prekybos įstatymo (vok. *Gewerbeordnung*) 1 straipsnyje⁴⁶; konkurencijos laisvę⁴⁷; sutarčių sudarymo laisvę⁴⁸; teisę reklamuoti savo profesinę veiklą; teisę į komercinę paslaptį^{49, 50}.

Analizuojant pagrindinius Lietuvos, Lenkijos ir Vokietijos valstybių įstatymus, darytina išvada, kad ūkinės veiklos laisvė buvo įtvirtinta sistemaiškai skirtingose konstitucijų vietose: Lietuvoje (laikantis konstitucinių juridinės technikos tradicijų⁵¹) ji buvo įtraukta į valstybės ekonominę politiką formuojantį Konstitucijos skirsnį; Lenkijoje į politinę santvarką ir konstitucinę sistemą apibrėžiantį skyrių, o Vokietijoje – prie pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių. Pati ūkinės veiklos laisvės samprata Konstitucijose vartojama skirtingai: Vokietijoje – profesinės veiklos laisvė, Lietuvoje – ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva, tik Lenkijoje *expressis verbis* ūkinės veiklos laisvė. Be to, Lietuvoje ir Lenkijoje, kitaip negu Vokietijoje, ūkinės veiklos laisvė yra ne tik subjektinė laisvė, bet ir valstybės ūkio reguliavimo principas⁵². Visose valstybėse konstituciniai teismai pripažįsta, kad ūkinės veiklos laisvės turinys yra labai platus – nuo ūkinės veiklos pradžios iki jos likvidavimo. Tačiau galima pažymėti, kad nors Vokietijos PĮ nėra *expressis verbis* įtvirtintos ūkinės veiklos laisvės, dėl VFKT doktrinos šios laisvės turinys yra plačiausias. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad tiek Lenkijos, tiek Vokietijos konstitucinės justicijos institucijos pabrėžia dvejopą šios laisvės pobūdį: viena vertus, ši laisvė turi *status negativus*, t. y. ši laisvė įpareigoja valstybę susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, galinčių pažeisti ar suvaržyti šią laisvę, kita vertus, ši laisvė yra *status positivus*, t. y. ūkinės veiklos laisvės subjektas turi teisę reikalauti, kad valstybė imtųsi tam tikrų priemonių ūkinės veiklos laisvei užtikrinti⁵³. Toks požiūris į laisvę atitinka šiuolaikinę tarptautinę teisę, nes skatina valstybes „gerbti žmogaus teises ir pagrindines laisves bei skatinti jų įgyvendinimą“⁵⁴.

2. Ūkinės veiklos laisvės subjektas

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kurios IV skirsnio nuostatų dalis pažodžiui siejama su tam tikru nurodomu adresatu (pavyzdžiui, „kiekvienas žmogus“, „kiekvienas asmuo“, „darbuotojai“, „užsienio subjektai“ (žr. Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalį, 48 straipsnio 1 dalį, 51 straipsnio 1 dalį, 53 straipsnio 3 dalį)), nekonkretinama, kas yra ūkinės veiklos laisvės subjektas. Tačiau Konstitucinio Teismo dokt-

⁴⁶ Vokietijos Federacinės Respublikos prekybos įstatymo 1 straipsnio 1 dalis:

Kiekvienas gali užsiimti prekyba, jei to nedraudžia ir neriboja įstatymas.

[interaktyvus. Žiūrėta 2014-08-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.gesetze-im-internet.de/gewo/>>.

⁴⁷ VFKT 2006 m. kovo 14 d. nutarimas Nr.1 BvR 2087/03, 1 BvR 2111/03.

⁴⁸VFKT 2012 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 1 BvR 2983/10.

⁴⁹ VFKT 2006 m. kovo 14 d. nutarimas Nr.1 BvR 2087/03, 1 BvR 2111/03.

⁵⁰ ZIEKOW, J. *Öffentliches Wirtschaftsrecht*, München: Verlag C. H. Beck, 2013, S. 23.

⁵¹ Palyginus Lietuvos valstybės 1922 m. ar 1938 m. konstitucijų atitinkamus skirsnius „Valstybės ekonominės politikos pagrindai“ (1922) ir „Tautos ūkis“ (1938) (MAKSIMAITIS, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija* (XX a. pirmoji pusė). Vilnius: Justitia, 2005, p. 136, 228.

⁵² Manytina, kad tai lėmė Lenkijos ir Lietuvos istorinės aplinkybės (*aut. komentaras*: siekis pereiti nuo planinės prie laisvos rinkos ekonomikos), kurios skatino ūkinės veiklos laisvę Konstitucijoje įtvirtinti kaip konstitucinį principą, garantuojantį laisvos rinkos egzistavimą. Tai buvo ypač svarbu Lietuvai, kurios valstybės pagrindinis įstatymas *expressis verbis* negarantuoja laisvos rinkos principo, kitaip negu Lenkijos Respublikos (su šia nuomone sutiktų E. Šileikis, kuris nurodo, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos viena iš ydų yra ta, kad joje nėra įtvirtintas rinkos ekonomikos ar koks nors kitas ekonomikos modelis (ŠILEIKIS, E. *Konstytucyjne pojęcie własności i jej sporne elementy w Republice Litewskiej. Iš Własność – zagadnienia ustrojowo-prawne. Porównanie rozwiązań w państwach Europy Środkowo-Wschodniej* (red. K. Skotnicki). Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2006, s. 96.). I. Jarukaitis mano, kad iš Konstitucijos teksto tiesiogiai išplaukia rinkos ekonomikos principas (JARUKAITIS, I. *Europos Sąjungos <...>*, p. 38).

⁵³ SODAN, H.; ZIEKOW, J. *Grundkurs Öffentliches Recht*. 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2008, S. 169.

⁵⁴ ŽALIMAS, D. *Žmogaus teisių gynimo erdvės. Iš Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Mokslo studija, skirta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo dešimtmečiui. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012, p. 89.

rinoje laikomasi pozicijos, kad 46 straipsnyje įtvirtinta ūkinės veiklos laisvė gali naudotis Lietuvos Respublikos ar užsienio valstybių piliečiai ir juridiniai asmenys. Be to, kaip teigia T. Birmontienė, konstitucinė jurisprudencija nediferencijuoja subjektų pagal nuosavybės formą, t. y. šios laisvės subjektai gali būti tiek viešieji, tiek privatūs asmenys⁵⁵. Taigi vadovaujantis Konstitucija, tiek privataus kapitalo ūkinės veiklos subjektas, tiek valstybės ar savivaldybės įsteigtas ir visiškai kontroliuojamas ūkinės veiklos subjektas turi lygias teises veikti ir konkuruoti atitinkamoje rinkoje. Tačiau praktiniame gyvenime tokiems viešiesiems juridiniams asmenims, kurie, viena, yra rinkos reguliatoriai, o kita, lygiavėčiai rinkos dalyviai kartu su privačiais ūkio subjektai, suteiktas ūkinės veiklos laisvės garantas sudaro sąlygas piktnaudžiauti šia laisve ir pažeisti sąžiningos konkurencijos taisykles. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos atlikti tyrimai rodo⁵⁶, kad viešojo administravimo subjektai priimdavo teisės aktus arba kitus sprendimus, kuriais buvo teikiamos privilegijos jų įsteigtiems ūkio subjektams, šitaip buvo diskriminuojami kiti galimi rinkos dalyviai. Šiuo atveju buvo paneigiama sąžininga konkurencija, ribojama ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva, skatinamas monopolijos kūrimasis.

Lenkijos Respublikoje yra priešinga situacija. Nors Konstitucija *expressis verbis* nenustato, kas gali įgyvendinti ūkinės veiklos laisvę, tačiau Lenkijos Respublikos Konstitucinis Tribunolas laikosi pozicijos, kad ūkinės veiklos laisvė neapima visų ūkinę veiklą vykdančių subjektų, o taikoma tik privatiems asmenims ir neviešosioms įstaigoms. O valstybė ir kitos viešosios institucijos (*inter alia*, savivaldybės, politinės partijos⁵⁷) negali turėti konstitucinių teisių ir laisvių, įskaitant ir ūkinės veiklos laisvę⁵⁸. Piliečio / asmens teisės ir laisvės yra tapačios žmogaus orumui, o viešosios valdžios institucijų padėtį lemia teisės aktuose apibrėžta kompetencija⁵⁹. Konstitucinis Tribunolas paminėjo, kad subjektai, kuriems nuosavybės teise priklauso viešas turtas, gali dalyvauti ekonominiuose santykiuose, tačiau jų ūkinė veikla privalo turėti kitą konstitucinį režimą nei privataus kapitalo ūkio subjektų. Be to, valstybės dalyvavimas ekonominiuose santykiuose gali būti ribotas, t. y. tik tiek, kiek reikia tenkinti iš Konstitucijos kylančius poreikius, atsižvelgiant į konkurencijos laisvę ir nepažeidžiant privačių asmenų teisių⁶⁰. Lenkijos Respublikos Konstitucinis Tribunolas viešiesiems subjektams skiria socialinio rinkos reguliatoriaus vaidmenį, nurodymas, kad viešieji subjektai, veikdami rinkos sąlygomis, neturi konkuruoti su privačiais asmenimis, o ekonomikoje turi įvesti socialinius elementus, kurie būtų tam tikrų nepageidaujamų rinkos vystymosi padarinių pakeitimo ar pagerinimo pagrindas. Taigi valstybės paskirtis nėra įgyvendinti ūkinę veiklą (nors yra galimas minimalus jos dalyvavimas ūkiniuose santykiuose), tačiau ūkio pagrindų formavimas siekiant subalansuoti ūkio augimą, riboti nedarbą, saugoti konkurenciją⁶¹.

⁵⁵ Kaip mini prof. dr. T. Birmontienė, diferencijuoto teisinio reguliavimo reikalavimą paprastai lemia ūkinės veiklos pobūdis, o ne subjekto savybės (BIRMONTIENĖ, T. Ūkinės veiklos <...>, p. 11).

⁵⁶ Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. 2014 m. spalio 22 d. nutarimas Nr. 2S-10/2014 Dėl Vilniaus miesto savivaldybės sprendimų, susijusių su vežimo taksi paslaugų teikimu Vilniaus mieste, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams [interaktyvus. Žiūrėta 2015-01-23]. Prieiga per internetą: http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1582; Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. 2014 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 2S-15/2014 Dėl Šalčininkų rajono savivaldybės tarybos sprendimo, pavedant UAB „Tvarkyba“ ir UAB „Eišiškių komunalinis ūkis“ eksploatuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams [interaktyvus. Žiūrėta 2015-01-23]. Prieiga per internetą: http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1594.

⁵⁷ Lenkijos Respublikos Konstitucinis Tribunolas 2001 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. K 19/00 pripažino, kad politinės partijos negali būti ūkinės veiklos subjektai, nes dalyvaudamos įgyvendinant valdžią gali turėti įtakos reglamentuojant ūkinės veiklos laisvę.

⁵⁸ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2001 m. gegužės 7 d. Nr. K 19/00, 2008 m. liepos 8 d. Nr. K 46/07 nutarimai.

⁵⁹ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2007 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. SK 70/05.

⁶⁰ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2001 m. gegužės 7 d. nutarimas Nr. K 19/00.

⁶¹ OGONOWSKI, A. Konstytucyjna wolność <...>, s. 223.

Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo nuomonei pritaria nemažai lenkų teisės teoretikų, teigiančių, kad „viešiesiems subjektams ūkinė veiklos laisvė nesuteikia nei įgaliojimų, nei laisvių, o tik išreiškia draudimą plėtoti viešąjį sektorių labiau, nei būtina tenkinti konstitucinius poreikius“⁶². Anot K. Pawłowicz, privačių subjektų ir viešųjų subjektų teisinio statuso suvienodinimas reikštų privačių verslininkų ūkinės veiklos ir konkurencijos laisvės apribojimą⁶³. L. Kerries, nagrinėdamas vietos savivaldos ūkinės veiklos laisvės konstitucinius pagrindus, nurodo, kad „vietos savivaldos vienetų ūkinės veiklos laisvė, jeigu apskritai galima apie ją kalbėti, yra vertybė, kurią derėtų nagrinėti fizinių ir juridinių asmenų konstitucinių laisvių kontekste, ši laisvė yra priklausoma nuo nurodytų subjektų laisvių, vadinasi, ji negali peržengti konstitucinėmis vertybėmis paremtos privačių asmenų laisvės ribų“⁶⁴.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lenkijoje teisės teoretikų tarpe visai neseniai susiformavo opozicinės idėjos, kad visi subjektai, tiek viešieji, tiek privatūs juridiniai asmenys, gali verstis ūkine veikla, turi lygias teises ir laisves ir negalima jų diskriminuoti vien atsižvelgiant į nuosavybės formą⁶⁵.⁶⁶ Pavyzdžiui, K. Strzykowski mano, kad nors Lenkijos Respublikos Konstitucinis Tribunalas ir nurodė, kad ūkinės veiklos laisvės subjektai negali būti viešieji juridiniai asmenys, valstybė ir savivaldos teritoriniai vienetai savo ūkinę veiklą gali įteisinti pagal kitus konstitucinius principus (pavyzdžiui, socialinio teisingumo principą, subsidiarumo principą) bei ordinarinę teisę⁶⁷. M. Przychodzki, kritikuodamas Konstitucinio Tribunolo poziciją dėl ūkio subjektų diferencijavimo, teigė, kad Konstitucijos 20 straipsnyje nurodyta, jog Lenkijos Konstitucija draudžia centralizuotai valdomą ekonomiką, kurioje dominuoja tik viena nuosavybės rūšis, o nagrinėjama norma nesuteikia privačiai nuosavybei daugiau privilegijų nei viešoji nuosavybė⁶⁸.

Analizuojant Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, teigtina, kad ji yra analogiška Lenkijos Konstitucinio Tribunolo doktrinai, nes nurodoma, kad iš PĮ 12 straipsnio 1 dalies konstitucinės interpretacijos atsiradusi profesinės veiklos laisvė negali būti suteikta viešiesiems juridiniams asmenims. Tokią poziciją išreiškė VFKT, nurodydamas, kad viešieji juridiniai asmenys negali naudotis pagrindinių teisių garantijomis, nes jos saugo tik individų teises ir laisves⁶⁹. Be to, VFKT pateikia dar vieną šios laisvės subjektų išimtį, nurodydamas, kad profesinės veiklos laisvė yra pilietinė laisvė ir, vadovaujantis Pagrindinio Įstatymo lingvistine analize, yra suteikiama tik vokiečiams⁷⁰,⁷¹. Kyla klausimas, kaip Vokietijoje ginama užsieniečių ar asmenų be pilietybės profesinės veiklos laisvė? Atsižvelgusi į ES teisę, konstitucinė jurisprudencija padidina subjektų ratą, nurodydama, kad šią teisę turi ir ES valstybių narių piliečiai. Teisės teorijoje konkretinama, kad ES piliečiai turėtų vadovautis PĮ

⁶² BIERNAT, S. Ūkinės veiklos <...>, p. 61.

⁶³ PAWŁOWICZ, K. Konstytucyjne a ustawowe pojęcia przedsiębiorcy. *Przegląd Legislacyjny*, 2007, No. 2, s. 49.

⁶⁴ KIERES, L. *Vietos savivaldos konstituciniai pagrindai*. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo teisėjų XVIII konferencijos medžiaga. Marijampolė, 2014.

⁶⁵ Paminėtina, kad Lenkijoje iki 1997 m. Konstitucijos įsigaliojimo ūkinės veiklos laisvės subjektai buvo nediferencijuojami. Teisės mokslas ir konstitucinė jurisprudencija nurodo, kad tokia situacija susiklostė, nes dar galiojo teisinis senosios santvarkos reglamentavimas, kuriuo buvo skatinama ne privačių, o valstybės įmonių veikla. (Daugiau apie tai: BIERNAT, S. Ūkinės veiklos <...>, p. 60.)

⁶⁶ BANASZAK, B. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*. Komentarz. Warszawa: C. H. Beck, 2012, s. 163.

⁶⁷ STRZYKOWSKI, K. *Prawo gospodarcze publiczne*. Warszawa: 2011, s. 106.

⁶⁸ PRZYHODZKI, M. Glosa do wyroku z dnia 7 maja 2001 r., K 19/00. *Radca Prawny*, 2002, No. 3, s. 97.

⁶⁹ VFKT 1977 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. 1 BvR 108/73; 1 BvR 424/73; 1 BvR 226/74.

⁷⁰ EPPING, V.; HILLGRUBER, CH. *GG Kommentar*. Edition 21. München: Verlag C.H.BECK, 2014: [interaktyvus. Žiūrėta 2014-07-25]. Prieiga per internetą: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/BeckOK_VerFR_21/GG/cont/BeckOK.GG.a12.gIC.gIIV.gI2.ht.

⁷¹ PĮ 116 straipsnio 1 dalyje *expressis verbis* paaiškinama sąvoka „vokietis“ – asmuo, kuris „šio Pagrindinio Įstatymo prasme, numatant galimybę įstatymuose reglamentuoti kitaip, yra tas, kuris turi Vokietijos pilietybę arba buvo priimtas į Vokietijos imperijos teritoriją po 1937 m. gruodžio 31 d. kaip pabėgėlis arba išstremtas vokiečių tautybės asmuo ar jo sutuoktinis arba palikuonis“ (*Užsienio šalių <...>*, p. 93).

12 straipsnio 1 dalimi kartu su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 18 straipsniu, draudžiančiu bet kokią diskriminaciją dėl pilietybės⁷². O kitų valstybių piliečiai arba asmenys be pilietybės gali ginti savo ūkinės veiklos laisvę vadovaudamiesi PĮ 2 straipsnio 2 dalyje įtvirtintu bendroju asmens laisvės garantuojančiu principu, kuris konstatuoja, kad asmens laisvė yra nepažeidžiama ir kėsintis į ją galima tik remiantis įstatymu.

Apibendrinant nagrinėtų trijų valstybių konstitucijas, galima teigti, kad ūkinės veiklos laisvės subjektais gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Tačiau Lenkijoje ir Vokietijoje viešieji juridiniai asmenys negali pasinaudoti ūkinės veiklos laisvės garantu. Tokia situacija kelia daug klausimų: pavyzdžiui, ar ūkio subjektas, kurio nuosavybės forma yra mišri (t. y. tiek privati, tiek viešoji nuosavybė), gali pasinaudoti šia laisve? Be to, kaip tai suderinama su ES teise, kur ūkinės veiklos laisvės subjektai nėra diferencijuojami atsižvelgiant į jų nuosavybės formą⁷³ Lietuvoje ūkinės veiklos laisvės subjektų teisinis statusas nėra diferencijuojamas atsižvelgiant į jų nuosavybės formą. Tačiau praktinė situacija rodo, kad viešieji juridiniai asmenys linkę piktnaudžiauti šia laisve ir pažeisti sąžiningos konkurencijos taisykles. Atsižvelgiant į minėtų valstybių ir Lietuvos patirtį, siūlytina ūkinės veiklos santykiams taikyti subsidiarumo principą⁷⁴, tuo požiūriu, kad viešieji juridiniai asmenys, kuriems nuosavybės teise priklauso viešasis turtas, gali verstis ūkine veikla (t. y. tapti ūkinės veiklos laisvės subjektais) tik tada, kai privatus ūkio subjektai nenori, negali (neturi įgūdžių, kapitalo, technologijų ar pan.) patenkinti būtinųjų bendrųjų socialinių poreikių. Tada viešasis sektorius netaptų privataus sektoriaus konkurentu (ar apskritai monopolininku), o tik remtų privataus sektoriaus ūkinės veiklos iniciatyvą.

3. Ūkinės veiklos laisvės neabsoliutumas

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (pavyzdžiui, 24 straipsnio 2 dalyje, 25 straipsnio 3 dalyje, 26 straipsnio 4 dalyje) pažodžiui nurodyta, kad tam tikros asmens teisės ir laisvės gali būti ribojamos, taigi nėra absoliučios. Tokios nuorodos nėra 46 straipsnio 1 dalies (ir „šalia“ jos įterptos 2 ar 3 dalies) formuluotėje. Tai savaime nėra pagrindas teigti, kad ekonominės veiklos laisvės ribotumo gairė nėra implicitiškai įtvirtinta kitomis to paties straipsnio nuostatomis (ypač 46 straipsnio 4 ir 5 dalių nuostatomis), kurios (siejant su 46 straipsnio 1 dalimi) sudaro vieningą visumą ir negali būti aiškinamos izoliuotai. Be to, visų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių ir laisvių sistemos

⁷² EPPING, V.; HILLGRUBER, CH. *GG Kommentar* <...>. Prieiga per internetą: <https://beck-online.beck.de/?ypath=bibdata/komm/BeckOK_VerfR_21/GG/cont/BeckOK.GG.a12.gLC.gIIV.gI2.ht>.

⁷³ Vadovaujantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 106 straipsnio 2 dalimi, valstybės ir privačios įmonės turi lygias teises verstis ūkine veikla [interaktyvus. Žiūrėta 2015-01-30]. Prieiga per internetą: <<https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/EB%20suvestine%20sutartis.pdf>>.

⁷⁴ Subsidiarumo principas (lot. *subsidium* – pagalba, palaikymas, pašalpa, dotacija, ekonominės pagalbos, paramos privačiam sektoriui, gamintojams arba kurios nors prekės vartotojams teikimas (*Tarptautinių žodžių žodynas*. Sudarytoja V. Vaitkevičiūtė. Vilnius: Žodynas, 2004, p. 1007)). Lietuvos Respublikos konstitucinėje jurisprudencijoje nėra dažnai vartojamas principas, ypač, kas susiję su ūkiniais santykiais, dažniau minimas kaip Europos Sąjungos teisės principas. Tačiau šio principo esmė puikiai tinka viešųjų juridinių asmenų ūkinės veiklos laisvės riboms nustatyti. Anot V. Kondratienės, subsidiarumo tikslas – suskaidyti valstybės valdžios galių monopolį, santykinai dehierarchizuojant politines sistemas, demokratizuoti institucinį struktūrų valdymą, priartinti sprendimų priėmimą arčiau piliečių, paskatinti savavaldžių, savaveiksmiškumo principais pagrįstų valdymo sistemų kūrimąsi ir visuomenės iniciatyvų palaikymą, taip sudarant realias prielaidas pilietinės bendruomenės augimui ir jai dalyvauti valdant valstybę (KONDRATIENĖ, V. Subsidiarumo kaip Europos Sąjungos teisės principo taikymas Lietuvos valstybės valdymo sistemai decentralizuoti. *Viešoji politika ir administravimas*, 2012, t. 11, nr. 2, p. (331–343) 333). Plačiau apie subsidiarumo principą: KONDRATIENĖ, V.; VAIŠVILA, A. Kai kurie subsidiarumo ir teisinio personalizmo santykio aspektai (1). *Jurisprudencija*, 2014, t. 21(1), p. 44–58; BIELIAUSKAITĖ, J. The impact of the principle of subsidiarity on the implementation of socio-economic human rights in lithuania: theoretical approach. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(1), p. 231–248; KONDRATIENĖ, V. *Subsidiarumo principas ir jo taikymas valstybės valdymui ir vietos savivaldai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011).

samprata turi būti grindžiama bendrąja absoliučių ir neabsoliučių garantijų įžvalga⁷⁵. Jei, pavyzdžiui, asmens teisė kreiptis į teismą (30 straipsnio 1 dalis) yra absoliuti⁷⁶ pagal savo pobūdį ir paskirtį (o ne pagal jos formulavimo Konstitucijoje juridinę techniką, kuri, beje, skiriasi nuo Lenkijos Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalyje pritaikytos technikos: „įstatymas niekam negali užkirsti teismo kelio pažeistoms laisvėms ir teisėms apginti“), tai toks šios teisės (teisminės gynybos garantijos) absoliutumą pripažinimo conceptualusis pagrindas vargu ar gali būti pritaikomas ekonominės veiklos laisvei. Ji pagal savo pobūdį ir paskirtį negali būti laikoma tokia absoliučia teise, kurios, pavyzdžiui, teismas negalėtų apriboti tam tikram laikotarpiui atitinkama apimtimi, pavyzdžiui, įgytos teisės verstis buhalterio ar auditoriaus profesija. Todėl pirminiu atskaitos tašku turėtų būti Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje suformuluotas konstatavimas, kad prigimtinio žmogaus teisių ir laisvių pobūdžio pripažinimo principas nepaneigia to, kad žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas gali būti ribojamas⁷⁷. Be to, teisingas žmogaus teisių ir laisvių ribų nustatymas garantuoja šias teises ir laisves.

Konkretinan implicitiškai įtvirtintas (sisteminiu požiūriu išvelgtinas) ūkinės veiklos laisvės ribas, pirmiausiai svarbu pažymėti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog valstybė ūkinę veiklą reguliuoja taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Taigi Konstitucijos 46 straipsnyje galima matyti *expressis verbis* nustatytą pagrindą teigti, kad asmens ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti, o valstybės institucijoms suteikiama teisė veikti ekonomikos srityje reguliuojant ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Teisinis reguliavimas, anot Konstitucinio Teismo, yra tam tikros socialinės tvarkos nustatymo forma, kurios ypatumai priklauso nuo reguliuojamų visuomeninių santykių specifikos. Viena iš šių santykių sričių – ūkinė veikla. Konstitucinis asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos principas lemia, kad ūkinei veiklai reguliuoti būdingas bendrojo leidimo metodas: leidžiama viskas, kas nėra draudžiama. Ūkinės veiklos reguliavimas paprastai susijęs su ūkinės veiklos sąlygų nustatymu, tam tikrų procedūrų reglamentavimu, ūkinės veiklos kontrole, taip pat su tam tikrais šios veiklos ribojimais ar draudimais⁷⁸. Taigi Lietuvos konstitucinė jurisprudencija pabrėžia dispozityvų ūkinės veiklos laisvės reguliavimo metodą – leidžiama viskas, kas neuždrausta. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas, kaip „speciali žmogaus teisių apsaugos priemonė“⁷⁹ ir neigatyvus įstatymų leidėjas, turėtų labiau pabrėžti šį reguliavimo metodą oficialiuose Konstitucijos išaiškinimuose⁸⁰, nes nepakankamas įstatymų leidėjo ir teismų ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos, kaip

⁷⁵ Tokios įžvalgos užuomazga – KT 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime, kuriame pažymėta: „Žmogaus gyvybė ir jo orumas sudaro asmenybės vientisumą, reiškia žmogaus esmę. Gyvybė ir orumas yra neatimamos žmogaus savybės“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998-12-11, nr. 109-3004).

⁷⁶ Tai pirmąsyk konstatuota KT 2000 m. birželio 30 d. nutarime: „Teisė kreiptis į teismą yra absoliuti“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000-07-05, nr. 54-1588). Toks pobūdis KT 2002 m. liepos 2 d. nutarime perfrazuotas universalumo aspektu: „konstitucinis teisminės gynybos principas yra universalus“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2002-07-05, nr. 69-2832).

⁷⁷ JARAŠIŪNAS, E. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir žmogaus teisių apsauga. Iš *Žmogaus teisių apsaugos institucijos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 219.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas.

⁷⁹ Taip Konstitucinį Teismą įvardijo prof. T. Birmontienė, nagrinėdama žmogaus teisių problemas konstitucinėje doktrinoje (BIRMONTIENĖ, T. Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose. Iš *Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis*: Tarptautinės konferencijos medžiaga, skirta Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo penkerių metų sukakčiai. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998, p. 120).

⁸⁰ Paminėtina, kad tik 1999 m. spalio 6 d. ir 2005 m. gegužės 13 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio

gintinos konstitucinės teisės, ir jos reguliavimo metodo suvokimas, lėmė tai, kad 2008–2012 metais priimti įstatymai ar pateikti įstatymų projektai bei bendrosios kompetencijos teismų priimti sprendimai buvo labiau grindžiami siekiu pažaboti verslą, apriboti neva per didelę ūkio subjektų „savivalę“ negu ūkinei veiklai taikyti vieną iš pamatinių civilinės teisės principų – leidžiama viskas, kas neuždrausta⁸¹.

Analizuojant užsienio valstybių konstitucinę praktiką, paminėtina, kad Lenkijos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnis taip pat *expressis verbis* nurodo ūkinės veiklos laisvės ribojimo galimybes, tačiau Konstitucinis Tribunolas konstatavo, kad nagrinėjant ūkinės veiklos laisvės ribojimo galimybes reikėtų remtis *in dubio pro libertate* principu⁸², kuris reikalauja atsakyti ūkinės veiklos laisvės apribojimo esant bent kokioms abejonėms. Ūkinės veiklos laisvės ribojimas turi būti labiau išimtis negu taisyklė⁸³.

Taigi ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti ir neribota. Jos įgyvendinimas susipina su įvairiais ekonominio ir neekonominio pobūdžio visuomeniniais interesais, kitų asmenų teisių ir laisvių įgyvendinimu. Analizuojant Lietuvos ir užsienio valstybių praktinę patirtį, teigtina, kad visose valstybėse įtvirtinant šios laisvės ribojimo galimybes konstitucinė doktrina reikalauja atsižvelgti į bendrąsias žmogaus teisių ir laisvių ribojimo sąlygas (*lex generalis*)⁸⁴ ir specialiąsias sąlygas (*lex specialis*). Dėl ribotos darbo apimties detaliau aptariamos tik specialiosios sąlygos, kur galima išskirti formaliąją ir materialiąją ūkinės veiklos ribojimo sąlygą. Pirmiausiai reikėtų aptarti formaliąją sąlygą. Lietuvoje formaliąją ūkinės veiklos laisvės ribojimo sąlyga yra įtvirtinta tik Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, kurioje jau 1994 m. kovo 31 d. paminėta, kad „kai asmuo, realizuodamas nuosavybės teises, dalyvauja ūkinėje veikloje, jis tampa vienu iš ūkinių santykių specialių subjektų, jam gali būti taikomi specialūs įstatymų nustatyti apribojimai“. Taigi konstitucinė doktrina įtvirtino, kad ūkinės veiklos laisvės ribojimas galimas tik įstatymu⁸⁵. Tokia griežta pozicija konstitucinėje doktrinoje pasikeitė tik po 12 metų, kai Konstitucinis Teismas, 2006 m. gegužės 31 d. nutarime nagrinėdamas Vyriausybės įgaliojimus cukraus gamintojams nustatyti pareigas vykdyti kvotinio cukraus eksporto užduotis bei sankcijas už šių užduočių nevykdymą, konstatavo, kad „tam tikri ūkinės veiklos santykiai gali būti reguliuojami tik įstatymais, o kiti – Vyriausybės nutarimais, dar kiti – žemesnės galios poįstatyminiais teisės aktais. Pagal Konstituciją, tik įstatymu galima nustatyti esmines ūkinės veiklos sąlygas, draudimus ir ribojimus, darančius esminį poveikį ūkinei veiklai, taip pat įvairias sankcijas už atitinkamus teisės pažeidimus. Taigi tik įstatymu galima nustatyti ir esminį poveikį ūkinei veiklai galinčias daryti ekonominio povei-

1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2005-05-19, nr. 63-2235) Konstitucinio Teismo nutarimuose tiesiogiai akcentuojamas dispozityvus ūkinės veiklos laisvės reguliavimo metodas.

⁸¹ Plačiau apie nepakankamą valstybės institucijų teisės į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą suvokimą: AMBRAZEVIČIŪTĖ, K.; BALTRIMAS, J.; MAURICĖ-MACKUVIENĖ, E. *Teisės į nuosavybę <...>*, p. 33.

⁸² *In dubio pro libertate* principo esmė – visi neišskumai aiškinami laisvės nuo naujai įvedamo apribojimo naujai. Siekiant išvengti pernelyg didelės valstybės intervencijos į ekonominius santykius, galima laikyti, kad apribojimų būtinumo įrodinėjimo našta tenka įstatymų leidėjui. Taigi šiuo atveju iš įstatymų leidėjo galima reikalauti dalykiško ir konkretaus sprendimo dėl atitinkamų santykių norminimo pagrindimo.

⁸³ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2003 m. sausio 28 d. nutarimas Nr. K2/02,2004, 2004 m. balandžio 21 d. Nr. K33/03.

⁸⁴ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos konstitucinėje jurisprudencijoje nurodyta, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2002-03-16, nr. 28-1003).

⁸⁵ Lietuvos Respublikos konstitucinėje jurisprudencijoje įstatymas suprantamas kaip Konstitucijos ir kitų įstatymų nustatyta tvarka išleistas teisės aktas, išreiškiantis įstatymų leidėjo valią ir turintis aukščiausią teisinę galią.

kie priemonės, kurios turi būti taikomos, kai nustatyti įpareigojimai yra nevykdomi arba netinkamai vykdomi⁸⁶. Pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas nenurodė, kas yra esminės ūkinės veiklos sąlygos, draudimai ir ribojimai, darantys esminį poveikį ūkinei veiklai. Manytina, kad kiekvieną kartą tai turėtų būti vertinama individualiai, atsižvelgiant į ūkinės veiklos pobūdį, santykių sudėtingumą, ekonominius, socialinius ir kitus svarbius veiksnius. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad ūkinės veiklos ribojimas vadovaujantis Lietuvos Respublikos konstitucine jurisprudencija galimas tiek įstatymu, tiek ir Vyriausybės nutarimais bei žemesnės galios poįstatyminiais teisės aktais – įskaitant ir savivaldybių institucijų priimamus teisės aktus⁸⁷ pagal įstatymą.

Analizuojant Lenkijos ir Vokietijos ūkinės veiklos laisvės ribojimo formaliąją sąlygą, teigtina, kad ši sąlyga *expressis verbis* yra įtvirtinta šių valstybių pagrindiniuose įstatymuose, nurodant, kad ūkinės veiklos laisvė gali būti ribojama įstatymu. Vokietijos PĮ 12 straipsnio 1 dalyje konkretinama, kad ši laisvė gali būti ribojama „ir įstatymo pagrindu“ (vok. „auf Grund eines Gesetzes“). Sąvoką „įstatymo pagrindu“ VFTK aiškina kaip teisės aktą, kuris juridine galia yra silpnesnis negu įstatymas. Pagrindinio Įstatymo aiškintojas neskirsto, kurie teisiniai santykiai gali būti reguliuojami įstatymu, o kurie poįstatyminiu teisės aktu. Tačiau nurodo, kad elgesio kodeksai, valstybės institucijų programos, neturinčios teisės normai būtinų požymių, negali būti tinkamas juridinis instrumentas, kuriuo galimas ūkinės veiklos laisvės ribojimas⁸⁸.

Materialioji ūkinės veiklos laisvės ribojimo sąlyga, įvardyta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, yra bendra tautos gerovė. Konstitucija reikalauja, kad valstybė ūkinę veiklą reguliuotų taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Ši materialioji sąlyga, anot konstitucinės doktrinos, pripažinta konstituciniu principu, nustatančiu ūkinės veiklos reguliavimo kryptis, būdus, ribas⁸⁹. Vadovaujantis konstitucinės jurisprudencijos analize, teigtina, kad bendra tautos gerovė – tai gana bendras ir platus kriterijus, kurį taikant gali būti remiamasi tiek bendros gerovės samprata, tiek tikslingumo argumentais⁹⁰. Sąvokos „bendra tautos gerovė“ turinys kiekvienu konkrečiu atveju atskleidžiamas atsižvelgiant į ekonominius, socialinius ir kitus svarbius veiksnius⁹¹. Bendra tautos gerovė taip pat suponuoja vals-

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas.

⁸⁷ Savivaldybių institucijų ūkinės veiklos laisvės ribojimo galimybes Konstitucinis Teismas paminėjo keliuose nutarimuose, pavyzdžiui, 2008 m. kovo 5 d. nutarime (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso 18 straipsnio 4 dalies (2005 m. gruodžio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2008-03-07, nr. 28-1018) (nagrinėta savivaldybių institucijų teisės nustatyti gatvių ir aikštelių, kurios ribojasi su autobusų stotimi, ribas, o tai turi įtakos keleivių vežimui reguliariais reisais ir užsakomaisiais reisais) bei 2011 m. birželio 21 d. nutarime (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 10 straipsnio (2003 m. lapkričio 25 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. birželio 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2011-06-21, nr. 76-3672) (savivaldybių institucijų teisė reguliuoti azartinių lošimo namų steigimą).

⁸⁸ EPPING, V.; HILLGRUBER, CH. *GG Kommentar* <...>. Prieiga per internetą: <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/BeckOK_VerfR_21/GG/cont/BeckOK.GG.a12.glc.gIIV.gI2.ht>.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997-02-19, Nr. 15-314).

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d., 2000 m. spalio 18 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl strateginio investuotojo pripažinimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymui“. *Valstybės žinios*, 2000-10-20, Nr. 88-2724.), 2004 m. sausio 26 d. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straips-

tybės ir savivaldybių institucijų, pareigūnų pareigą jokiais savo sprendimais ar veiksmais nekludyti reikštis ir plėtotis asmenų iniciatyvai, nežlugdyti jų ūkinių pastangų ir neužkirsti joms kelio, jeigu ši iniciatyva ar ūkinės pastangos nėra žalingos visuomenei, net jeigu jų naudingumas visuomenei ir nėra akivaizdus. Tautos gerovę Konstitucinis Teismas išskyrė kaip vienintelį kriterijų, kurį taikant gali būti dingstis kvestionuoti, ar anksčiau suformuotas ir vykdytas ekonominę politiką atitkęs ūkinės veiklos teisinis reguliavimas atitinka aukštesnės galios teisės aktus, *inter alia*, Konstituciją⁹².

Galima išskirti tokius pastarųjų metų Konstitucinio Teismo nagrinėtus ūkinės veiklos reguliavimo (taigi ir ribojimo) atvejus, kai buvo vertinama, ar jie atitinka bendrą tautos gerovę:

- Prekybos alkoholio produktais kontrolės teisinis reguliavimas, siekiant užtikrinti sąžiningą konkurenciją rinkoje, vartotojų ir kitų asmenų teises, žmonių sveikatą, viešąją tvarką, visuomenės narių saugumą, valstybės ekonominius interesus⁹³.
- Valstybinės skolos grąžinimo teisinis reguliavimas, siekiant, kad valstybei nuosavybės teise priklausantis turtas būtų valdomas, naudojamas, juo būtų disponuojama taip, kad būtų tenkinami ne tik vienos socialinės grupės ar atskirų asmenų interesai arba poreikiai, o šis turtas tarnautų viešajam interesui, visuomenės poreikiui, tautos gerovei⁹⁴.
- Azartinių lošimų organizavimo, šios veiklos apribojimų ir draudimų teisinis reguliavimas, atsižvelgiant į žmonių sveikatą, viešąją tvarką ir visuomenės narių saugumą⁹⁵.

nio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 ir 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“⁹². *Valstybės žinios*, 2004-01-29, nr. 15-465) nutarimai.

⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. sprendimas „Dėl bylos pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos 1998 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (1998 m. gruodžio 1 d. redakcija), Lietuvos Respublikos 1999 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (1998 m. gruodžio 3 d., 1999 m. spalio 14 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (1999 m. gruodžio 23 d., 2000 m. balandžio 20 d., 2000 m. liepos 13 d., 2000 m. gruodžio 7 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija) neprieštaravo konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. spalio 29 d. nutarimo Nr. 1281 „Dėl Lietuvos Respublikos 1998 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ 3 punktas neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsniui, 94 straipsnio 4 punktui, 132 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nutraukimo“⁹³. *Valstybės žinios*, 2007-11-17, nr. 118-4830.

⁹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 straipsnio 8 dalies (2004 m. kovo 9 d. redakcija), 34 straipsnio 17 dalies (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), 41 straipsnio (2004 m. kovo 9 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 618 „Dėl didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių 28.5, 51.5 punktų (2004 m. gegužės 20 d. redakcija), 51 punkto (2004 m. gegužės 20 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), šių taisyklių 51 punkto (2006 m. spalio 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006 m. balandžio 25 d. redakcija), taip pat šių taisyklių 51 punkto (2007 m. gegužės 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006 m. balandžio 25 d., 2007 m. birželio 21 d. redakcijos)“⁹⁴. *Valstybės žinios*, 2008-01-24, nr. 10-349.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“⁹⁵. *Valstybės žinios*, 2008-07-03, nr. 75-2965.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 21 d. nutarimas.

- Valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimo kitų subjektų nuosavybėn (įskaitant ir jo privatizavimą) teisinis reguliavimas, atsižvelgiant į visuomenei teikiamą naudą, konstituciškai pagrįstus visuomenės poreikius, interesus⁹⁶.
- Nevienodas teisinės padėties reguliavimas finansų institucijos (*inter alia*, banko) kreditorių, priklausančių skirtingoms kategorijoms, siekiant užtikrinti šalyje veikiančios finansų sistemos saugumą, stabilumą ir patikimumą⁹⁷.
- Alyvos atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas, atsižvelgiant į žmonių sveikatą, siekiant nekenkti aplinkai ir išsaugoti gamtos išteklius ateities kartoms⁹⁸.

Lenkijos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje, analogiškai kaip ir Lietuvos, nurodyta, kad ūkinės veiklos laisvės ribojimas galimas atsižvelgiant į svarbius visuomeninius poreikius. Visuomenės poreikių sąvoka nėra *expressis verbis* išaiškinta Konstitucijoje, tačiau Konstitucinis Tribunalas, įgyvendindamas oficialią Konstitucijos interpretacijos funkciją, nurodo, kad ši sąvoka apima tiek vertybes, minimas Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje (t. y. valstybės saugumas, viešoji tvarka, aplinka, žmonių sveikata, visuomenės moralė, kitų asmenų teisės ir laisvės), tiek ir kitas vertybes⁹⁹. Savo nutarimuose Lenkijos Konstitucinis Tribunalas ne kartą pažymėjo, kad visuomenės poreikių sąvokos negalima interpretuoti plečiant jos semantinį lauką¹⁰⁰.

Galima išskirti tokius Konstitucinio Tribunolo nagrinėtus ūkinės veiklos reguliavimo atvejus, kai buvo vertinama, ar jie atitinka bendrą tautos gerovę:

- Maržos vaistams ir medicinos priemonėms įvedimas, siekiant užtikrinti piliečių sveikatos apsaugą¹⁰¹.
- Alkoholio rinkos kontrolės mechanizmų įvedimas, siekiant užtikrinti viešąją tvarką ir apsaugoti piliečių sveikatą¹⁰².
- Energetikos įmonėms keliamo reikalavimo pirkti elektros energiją iš netradicinių ir atsinaujinančių šaltinių įvedimas, siekiant rūpintis aplinka ir ją saugoti¹⁰³.

Vokietijos Federacijos Pagrindiniame Įstatyme nėra nurodyta materialioji profesinės veiklos ribojimo sąlyga, tačiau ją 1958 m. suformulavo VFKT, savo nutarime pateikdamas *Trijų lygių teoriją* (vok. *Drei-Stufen-Lehre*), pagal kurią nustatomi trys viešojo intereso pagrįstumo lygiai, leidžiantys apriboti profesinės veiklos laisvę. Be to, viešojo intereso pagrįstumo laipsnis yra diferencijuojamas kiekvienu lygiu, atsižvelgiant į tai, kokia profesinės veiklos laisvės rūšis – pasirinkimo ar realizavimo – apribojama. Trumpai apžvelgsime šiuos lygius:

1. Pirmą lygį sudaro profesinės veiklos realizavimo laisvės apribojimo (vok. *Berufsausübungsfreiheit*) sąlygos, kurios nurodo, *kaip* (vok. *Wie?*) turi būti įgyvendinama profesinė veikla, t. y. nustatomos profesinės veiklos įgyvendinimo sąlygos (pavyzdžiui, profesinės veiklos for-

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. liepos 16 d. nutarimo Nr. 903 „Dėl pritarimo susitarimui dėl valstybei nuosavybės teise priklausančių akcinės bendrovės „Alita“ akcijų pirkimo-pardavimo sutarties pakeitimo projekto“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo 16 straipsnio (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) 1 daliai (1997 m. lapkričio 4 d. redakcija)“. *Valstybės žinios*, 2013-04-06, nr. 36-1748.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos bankų įstatymo, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo, Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymo, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2013-07-09, nr. 73-3679.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 9 d. nutarimas.

⁹⁹ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2003 m. balandžio 29 d. Nr. SK 24/02, 2004 m. birželio 14 d. Nr. SK 21/03, 2008 m. liepos 8 d. Nr. 46/07 nutarimai.

¹⁰⁰ BIERNAT, S. Ūkinės veiklos laisvė <...>, p. 67.

¹⁰¹ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2001 m. balandžio 10 d. nutarimas Nr. U 7/100.

¹⁰² Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 1998 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. K 10/97.

¹⁰³ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2006 m. liepos 25 d. nutarimas Nr. P 24/05.

mos, įgyvendinimo procedūros). VFKT konstatuoja tokią materialią profesinės veiklos realizavimo laisvės apribojimo sąlygą: ši laisvė gali būti apribota esant bet kokioms protingoms aplinkybėms, kai siekiama užtikrinti visuomenės gerovę (vok. *vernünftige Erwägungen des Gemeinwohls*)¹⁰⁴. Anot PĮ oficialaus aiškintojo, visuomenės interesai šiuo atveju turi būti tokie svarbūs / svarūs, kad galėtų pateisinti profesinės laisvės suvaržymą¹⁰⁵. Ribojimo intensyvumas yra vertinamas atsižvelgiant į ekonominius reguliavimo padarinius, t. y. koku lygiu buvo sumažintos profesinės laisvės subjekto galimybės gauti pajamas ir konkuruoti. Jurisprudencinė praktika šioje srityje gan plati, yra nagrinėti tokie profesinės veiklos realizavimo laisvės apribojimai: prekybos centrų uždarymo laiko nustatymas¹⁰⁶, paslaugų reklamos ribojimai¹⁰⁷, rūkymo viešose įstaigose draudimo nustatymas¹⁰⁸, įpareigojimas atskleisti įmonės komercinę paslaptį¹⁰⁹ ir kt.

II. Antrą lygį sudaro profesinės veiklos pasirinkimo laisvės (vok. *Berufswahlfreiheit*) apribojimo sąlygos, kurios nurodo, ar (vok. *Ob?*) subjektas gali įgyvendinti profesinę veiklą *atsižvelgiant į subjektyvius faktorius*. Subjektyvūs faktoriai leidžia profesine veiklos pasirinkimo laisvę pasinaudoti asmenims, turintiems tam tikras savybes (tam tikrą išsilavinimą, asmenines savybes, amžių ir t. t.). Profesinės veiklos pasirinkimo laisvės apribojimas nurodant atitinkamus subjektyvius faktorius pateisinamas tik esant ypač svarbiam bendruomenės interesui (vok. *besonders wichtige Gemeinschaftsgüter*)¹¹⁰. Svarbūs bendruomenės interesai yra ne tik tradiciškai bendruomenės pripažinti gėriai (pavyzdžiui, visuomenės sveikata), tačiau ir įstatymų leidėjo nurodomi gėriai, kuriems jis suteikia ypatingą socialinę, ekonominę, politinę reikšmę¹¹¹. Galima išskirti tokius VFKT nagrinėtus profesinės laisvės reguliavimo atvejus, kai buvo vertinama, ar jie atitinka svarbius bendruomenės interesus:

- Gydytojų paslaugų teikimo reguliavimas, siekiant užtikrinti visuomenės sveikatos priežiūrą¹¹².
- Kanopų priežiūros reguliavimas, siekiant apsaugoti gyvūnų sveikatą¹¹³.
- Azartinių lošimų organizavimo, šios veiklos apribojimų ir draudimų teisinis reguliavimas, siekiant užtikrinti viešąją tvarką ir visuomenės narių saugumą¹¹⁴.

III. Trečią lygį sudaro profesinės veiklos pasirinkimo laisvės apribojimo sąlygos, kurios nurodo, ar (vok. *Ob?*) subjektas gali įgyvendinti profesinę veiklą *atsižvelgiant į objektyvius faktorius*, t. y. nuo paties asmens nepriklauso, ar jo laisvė bus suvaržyta. Tokio tipo faktoriai yra, pavyzdžiui: įstatymu nustatomos monopolijos, *Numerus clausus* (pvz., studijų vietų skaičiaus ribojimas universitete), t. y. kai asmuo tam tikroje srityje negali pradėti profesinės veiklos dėl nuo jo asmens nepriklausančių aplinkybių. Profesinės veiklos pasirinkimo laisvės apribojimas nurodant atitinkamus objektyvius faktorius yra pateisinamas, kai konstatuojamas gresiantis ar itin akivaizdus esminis pavojus ypač svarbiems bendruomenės interesams (vok. *nachweisbarer oder höchstwahrscheinlicher schwerer Gefahr für ein überragend wichtiges Gemeinschaftsgut*)¹¹⁵.

¹⁰⁴ VFKT 1958 m. lapkričio 6 d. nutarimas Nr. 1 BvR 596/56.

¹⁰⁵ VFKT 1987 m. spalio 6 d. Nr. 1 BvR 1086, 1468, 1623/82 ir 2000 m. gruodžio 13 d. Nr. 1 BvR 335/97 nutarimai.

¹⁰⁶ VFKT 1961 m. lapkričio 29 d. Nr. 1 BvR 760/57, 1962 m. vasario 21 d. Nr. 1 BvR 198/57 nutarimai.

¹⁰⁷ VFKT 1992 m. vasario 11 d. Nr. 1 BvR 1531/90, 1996 m. gegužės 22 d. Nr. 1 BvR 744/88, 1 BvR 60/89, 1 BvR 1519/91 nutarimai.

¹⁰⁸ VFKT 2008 m. liepos 30 d. nutarimas Nr. 1 BvR 3262/07, 1 BvR 402/08, 1 BvR 906/08.

¹⁰⁹ VFKT 2006 m. kovo 14 d. nutarimas Nr. 1 BvR 2087/03, 1 BvR 2111/03.

¹¹⁰ VFKT 1961 liepos 17 d. Nr. 1 BvL 44/5513, 1965 m. gruodžio 14 d. Nr. 1 BvL 14/6019 nutarimai.

¹¹¹ VFKT 1961 liepos 17 d. nutarimas Nr. 1 BvL 44/5513.

¹¹² VFKT 2001 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. 1 BvR 491/96.

¹¹³ VFKT 2007 m. liepos 3 d. nutarimas Nr. 1 BvR 2186/06

¹¹⁴ VFKT 2000 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1 BvR 539/96.

¹¹⁵ VFKT 1958 m. lapkričio 6 d. Nr. 1 BvR 596/56, 2010 m. birželio 8 d. Nr. 1 BvR 2011/07, 1 BvR 2959/07 nutarimai.

Profesinės veiklos pasirinkimo laisvės ribojimai vadovaujantis objektyviais faktoriais gali būti nustatyti tik tada, kai nepakanka ribojimo, susijusio su subjektyviais faktoriais (apartito antro lygio).

Galima išskirti tokius VFKT nagrinėtus profesinės laisvės reguliavimo atvejus, kai buvo vertinama, ar jie atitinka ypač svarbius bendruomenės interesus:

- Vaistinių įsisteigimo teisinis reguliavimas, siekiant užtikrinti visuomenės sveikatą¹¹⁶.
- Įdarbinimo teisinių santykių reguliavimas, siekiant mažinti nedarbą¹¹⁷.
- Malūnų ūkinės veiklos teisinis reguliavimas, siekiant užtikrinti visuomenės aprūpinimą maistu¹¹⁸.

Taikant šią VFKT suformuotą *trijų lygių teoriją*, svarbu, kad esant būtinybei riboti profesinės veiklos laisvę įstatymų leidėjas pirmiausiai pradėtų nuo pirmojo lygio, o jei to nepakanka, pereitų prie kitų paminėtų lygių. Profesinės veiklos pasirinkimo laisvės ribojimas (antrasis ir trečiasis lygis) turi būti labiau išimtis negu taisyklė.

Išnagrinėjus šią *trijų lygių teoriją*, galima teigti, kad VFKT nurodė, kad ribodamos profesinės veiklos laisvę valstybės institucijos turi tai pagrįsti viešuoju interesu. Tačiau valstybės intervencijos apribojimai yra didesni, kai siekiama sureguliuoti santykius tik pradėdant profesinę veiklą, tada turi būti įrodyta, kad yra ypač svarbus bendruomenės interesas, dėl kurio reikia apriboti minėtą laisvę, o jau įgyvendinant profesinę veiklą galimi valstybės apribojimai, tačiau jų pateisinimas yra bet koks viešasis interesas.

Išanalizavus Lietuvos, Lenkijos ir Vokietijos konstitucijas ir konstitucinę jurisprudenciją, teigtina, kad materialioji ūkinės veiklos laisvės ribojimo sąlyga iš esmės sutampa, t. y. viešasis interesas (bendra tautos gerovė Lietuvoje, svarbūs visuomeniniai poreikiai Lenkijoje, visuomenės gerovė, ypač svarbus bendruomenės interesas Vokietijoje). Tačiau nė vienos valstybės konstitucija ar konstitucinė doktrina nepateikia konkrečios viešųjų interesų sampratos. Paminėtina, kad valstybės institucijai priimant teisės aktus, kuriais vadovaujantis apribojama ūkinės veiklos laisvė, nėra tiriama, ar šis reguliavimas atitinka viešojo intereso reikalavimą. Taigi pati reguliuojanti institucija sprendžia, kas yra viešasis interesas. Praktiniu požiūriu tokiais atvejais viešojo intereso interpretacija, kuria remiamasi grindžiant reguliavimo sprendimus ir jų įgyvendinimo būdus, gali nesutapti su viešuoju interesu *per se*. Dar blogesnis variantas būna tada, kai viešasis interesas „tapo veiksmų rezultatu, tačiau ne veiksmų priežastimi“, tuo požiūriu, kad valstybės institucijos pirmiausiai apriboja ūkinės veiklos laisvę, o tik vėliau bando pagrįsti tautos gerovės tenkinimo poreikiu. Taigi gali susiklostyti tokia situacija, kad nors konstitucijos ir garantuoja ūkinės veiklos laisvę, o jos ribojimas galimas tik esant poreikiui ginti viešąjį interesą, tačiau atitinkama valstybės institucija gali priimti ūkinės veiklos laisvę ribojantį reguliavimą, kuris neatitiks tautos interesų¹¹⁹, o bus tik privataus intereso

¹¹⁶ VFKT 1958 m. lapkričio 6 d. nutarimas Nr. 1 BvR 596/56.

¹¹⁷ VFKT 1967 m. balandžio 4 d. nutarimas Nr. 1 BvR 126/65.

¹¹⁸ VFKT 1968 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 1 BvL 5/64.

¹¹⁹ Galima paminėti ne vieną praktinę situaciją Lietuvoje, kai ūkinės veiklos laisvė buvo apribota neidentifikavus viešojo intereso buvimo:

2004 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus įstatymui „Dėl Lietuvos valstybės vėliavos“, vėliavų gamyba buvo apribota reikalavimu pirmiausia gauti licenciją šiai veiklai. Nei pačiame įstatyme, nei įstatymo projekto aiškinamajame rašte nebuvo paaiškintas bendros tautos gerovės poreikis riboti vėliavų gamybą. Įstatyme nustatytas reikalavimas galiojo septynerius metus, kol 2011 m. spalio 13 d. priėmus Valstybės vėliavos ir kitų vėliavų įstatymo pakeitimus būtinybė licencijuoti buvo atšaukta. Būtinybė nelicencijuoti šios veiklos aiškinamajame rašte motyvuota siekiu sumažinti ūkio subjektams tenkančią administracinę naštą. Taigi septynerius metus ūkio subjektai turėjo „vilkėti“ įstatymų leidėjo sukurtą administracinę naštą arba apskritai nukėlė ar atsisakė verslo pradžios, visuomenė nepatyrė jokios gerovės, o – priešingai – negavo tinkamų prekių už konkurencingą kainą.

Daugiau ūkinės veiklos laisvės ribojimo licencijomis pavyzdžių: RUŠKYTĖ, R. Veiklos licencijavimas kaip juridinių asmenų teismo sąlyga. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 336–339.

ar ribotos žmonių grupės interesus¹²⁰ ir Konstitucinis Teismas tik *ex post facto* galės konstatuoti, kad priimtas reguliavimas prieštarauja Konstitucijai. Taigi visose analizuojamosiose valstybėse įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją reguliuojant ūkinę veiklą, o Konstitucinis Teismas, kaip teisingai nurodo R. Bakševičienė, „vertina tik į jį patenkančią (jį pasiekiančią) įstatymų (teisės aktų) leidybos rezultatą“¹²¹, negalėdamas analizuoti „idėjų, virstančių įstatymais“, galbūt net prieštaraujančių Konstitucijai.

Išvados

1. Ūkinės veiklos laisvė Lietuvoje, Lenkijoje ir Vokietijoje įtvirtinta vertybiniu požiūriu panašiose, bet juridinės technikos (nuostatų sisteminimo ir formulavimo) požiūriu netapačiuose skirsniuose ir juose pavartotų (pamatinėms kategorijoms išreikšti parinktų) specifines sąvokas žyminčių terminų junginiuose. Tai lėmė atitinkamą (iš dalies netapatų) jos turinio suvokimą: vienoje valstybėje ji pripažįstama kaip konstitucinė subjektinė teisė (Vokietija), o kitose – ir kaip valstybės ūkio pagrindus formuojantis konstitucinis principas (Lietuva, Lenkija). Analizuojant šią laisvę kaip konstitucinę subjektinę laisvę, visų valstybių jurisprudencinė konstitucija pateikia platų šios laisvės teisinių galimybių sąrašą, kuris nėra baigtinis ir konstitucinės kontrolės institucijų dėka pildomas atitinkamai „byla po bylos“. O ūkinės veiklos laisvę interpretuojant kaip konstitucinį principą, siekiama užtikrinti tinkamas teisinės prielaidas, būtinas veiksmingam rinkos ekonomikos principais pagrįstam ūkiui funkcionuoti.
2. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija ūkinės veiklos laisvės subjektu gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, kurie nėra diferencijuojami pagal nuosavybės formą. Praktinė situacija rodo, kad Lietuvoje viešieji juridiniai asmenys, būdami vienu metu rinkos reguliatoriais ir ūkinės veiklos laisvės subjektais, dažnai piktnaudžiauja savo padėtimi ir pažeidžia sąžiningos konkurencijos principus. Atsižvelgiant į tai ir į analizuotų užsienio valstybių praktiką, siūlytina ūkinės veiklos santykiams taikyti subsidiarumo principą, vadovaujantis kuriuo, viešieji juridiniai asmenys, kuriems nuosavybės teise priklauso viešas turtas, galės tapti ūkinės veiklos laisvės subjektu tik tada, kaip privatūs ūkio subjektai nevykdo ūkinės veiklos tam tikroje srityje ir tokiu būdu nėra patenkinami viešieji tautos poreikiai. Tokia pozicija grindžiama privačios iniciatyvos skatinimu ir valstybės socialine orientacija, t. y. viešųjų juridinių asmenų paskirtis nėra ūkinės veiklos įgyvendinimas, o labiau ūkio reguliavimas siekiant socialinio teisingumo ir teisingo ekonominės veiklos metu sukurtų materialinių gėrybių paskirstymo.
3. Ūkinės veiklos laisvė gali būti apribota vadovaujantis bendrosiomis žmogaus teisių ir laisvių ribojimo sąlygomis ir šiai laisvei suformuluotomis specialiomis sąlygomis. Visų analizuojamų valstybių konstituciniai teismai išskiria tas pačias specialiąsias ūkinės veiklos ribojimo sąlygas, t. y. ši laisvė gali būti apribota tik įstatymo pagrindu (formalioji sąlyga) ir esant viešajam interesui (materialioji sąlyga). Dėl aptakios viešojo intereso sąvokos valstybės institucijos turi plačią diskreciją riboti ūkinės veiklos laisvę, o konstitucinės kontrolės institucijos tik *ex post facto* konstitucinės priežiūros būdu gali patikrinti, ar ūkinės veiklos laisvės subjekto teisės nebuvo pažeistos.
4. Įvertinus analizuotų valstybių konstitucinį reglamentavimą ir oficialią konstitucinę jurisprudenciją, galima teigti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo doktrinoje turėtų labiau akcentuoti dispozityvų ūkinės veiklos laisvės reguliavimo metodą, o įstatymų leidėjui (ir jo teisėkūrą konkretinančių norminių valdymo aktų leidėjams) reikia labiau pabrėžti negatyvią šios laisvės pusę, įpareigojančią šias institucijas susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, galinčių pažeisti ar suvar-

¹²⁰ Plačiau apie privataus ir viešojo intereso santykio problemą: *Viešojo intereso veidai: socialinė, teisinė ir ekonominė problematika*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas ir advokatų kontora LAWIN, 2012, p. 10.

¹²¹ BAKŠEVIČIENĖ, R. Diskrecija vykdant teisėkūrą Lietuvoje. *Teisė*, 2014, t. 90, p. 20.

žyti šią laisvę, išskyrus įstatymo numatytas išimtis. O ūkinės veiklos laisvės subjektai turėtų labiau naudotis pozityviu šios teisės pobūdžiu, t. y. reikalauti, kad valstybės institucijos imtųsi visų įmanomų priemonių šiai laisvei užtikrinti ir apginti.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-104.
2. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-07-01]. Prieiga per internetą: <<https://www.bundestag.de/grundgesetz>>.
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [interaktyvus. Žiūrėta 2014-07-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>>.

Specialioji literatūra

4. AMBRAZEVIČIŪTĖ, K.; BALTRIMAS, J.; MAURICĖ-MACKUVIENĖ, E. *Teisės į nuosavybę, teisės į ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą, vartotojų teisių užtikrinimo problemos*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2012.
5. BADURA, P. *Wirtschaftsverfassung und Wirtschaftsverwaltung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011.
6. BAKŠEVIČIENĖ, R. Diskreција vykdančioms teisėkūrom Lietuvosje. *Teisė*, 2014, t. 90, p. 19–31.
7. BANASIŃSKI, C., et al. *Prawo gospodarcze: zagadnienia administracyjnoprawne*. Warszawa: LexisNexis Polska, 2011.
8. BANASZAK, B. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*. Komentarz. Warszawa: C. H. Beck, 2012.
9. BEINORAVIČIUS, D. et al. *Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
10. BELIŪNIENĖ, L. Vertybinis požiūris į konstitucinę reguliavimą, įtvirtinantį žmogaus teisių srities santykių pagrindus, ir iš jo išplaukiantys sunkumai. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 9 (111), p. 105–115.
11. BIELIAUSKAITĖ, J. The impact of the principle of subsidiarity on the implementation of socio-economic human rights in Lithuania: theoretical approach. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(1), p. 231–248.
12. BIERNAT, S. Ūkinės veiklos laisvė Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo jurisprudencijoje. Iš *Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo teisėjų XIV konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010, p. 53–75.
13. BIRMONTIENĖ, T. Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose. Iš *Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis*: tarptautinės konferencijos medžiaga, skirta Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo penkerių metų sukakčiai. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998, p. 120–126.
14. BIRMONTIENĖ, T. Ūkinės veiklos laisvės konstitucinė doktrina. Iš *Konstituciniai ekonominės laisvės pagrindai ir kitos konstitucinės jurisprudencijos problemos*: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo teisėjų XIV konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010, p. 10–53.
15. CIAPAŁA, J. *Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w Rzeczypospolitej Polskiej*. Szczecin: Wydział Prawa i Administracji, 2009.
16. DIRMEIKIS, B. T. Naujoji Lenkijos konstitucija. *Vairas*, 1937, Nr. 2, p. 180–187.
17. EPPING, V.; HILLGRUBER, CH. *GG Kommentar*. Edition 21. München: Verlag C.H.BECK, 2014 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-07-25]. Prieiga per internetą: <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/BeckOK_VerfR_21/GG/cont/BeckOK.GG.a12.gIC.gIV.g12.ht>.
18. JARAŠIŪNAS, E. Informacijos laisvės apsaugos problemos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 1998, t. 9 (1), p. 125–137.
19. JARAŠIŪNAS, E. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir žmogaus teisių apsauga. Iš *Žmogaus teisių apsaugos institucijos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.

20. LASTAUSKIENĖ, G. Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus? *Jurisprudencija*, 2006, t. 8 (86), p. 63–70.
21. JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos ekonominė konstitucija kaip papildoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos dimensija: tyrimų kontūrai. *Teisės problemos*, 2014, Nr. 2 (84), p. 26–97.
22. KONDRATIENĖ, V. *Subsidiarumo principas ir jo taikymas valstybės valdymui ir vietos savivaldai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
23. KONDRATIENĖ, V. Subsidiarumo kaip Europos Sąjungos teisės principo taikymas Lietuvos valstybės valdymo sistemai decentralizuoti. *Viešojo politika ir administravimas* 2012, t. 11, nr. 2, p. 331–343.
24. KONDRATIENĖ, V.; VAIŠVILA, A. Kai kurie subsidiarumo ir teisinio personalizmo santykio aspektai (1). *Jurisprudencija*, 2014, t. 21(1), p. 44–58.
25. LASTAUSKIENĖ, G. Ekonominiai argumentai teisėje: jų vieta ir ribos. *Teisė*, 2013, t. 89, p. 20–36.
26. MAKSIMAITIS, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005.
27. MIŠKO, T. et al. *Publiczne prawo gospodarcze*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2012.
28. OGONOWSKI, A. Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 2012, Nr. 1 (9), p. 218 [interaktyvus. Žiūrėta 2014-08-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.marszalek.com.pl/przegladprawakonstytucyjnego/ppk9/11.pdf>>.
29. PAWLOWICZ, K. Konstytucyjne a ustawowe pojęcia przedsiębiorcy. *Przegląd Legislacyjny*, 2007, Nr. 2, s. 45–53.
30. PETROŠEVIČIENĖ, O. Juridinių asmenų samprata ir jos raidos tendencijos. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 273–325.
31. PRZYHODZKI, M. Glosa do wyroku z dnia 7 maja 2001 r., K 19/00. *Radca Prawny*, 2002, Nr. 3, s. 97–100.
32. RÖMERIS, M. *Lietuvos Konstitucinės teisės paskaitos*. I dalis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1937.
33. RUŠKYTĖ, R. Veiklos licencijavimas kaip juridinių asmenų teismo sąlyga. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 315–359.
34. SODAN, H.; ZIEKOW, J. *Grundkurs Öffentliches Recht*. 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2008.
35. ŚLUGOCKA, M. Wolność działalności gospodarczej jako norma-zasada. *Prace prawnicze*, Wrocław: 2012, s. 135–144.
36. STRZYKOWSKI, K. *Prawo gospodarcze publiczne*. Warszawa: 2011.
37. ŠILEIKIS, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2005.
38. ŠILEIKIS, E. Konstytucyjne pojęcie własności i jej sporne elementy w Republice Litewskiej. Iš *Własność – zagadnienia ustrojowo-prawne. Porównanie rozwiązań w państwach Europy Środkowo-Wschodniej* (red. Skotnicki, K.). Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2006, s. 95–105.
39. ŠILEIKIS, E. Die unternehmerische Freiheit in der Verfassungsrechtsprechung Litauens. Iš ARNOLD, R. *Entwicklungen im Europäischen Recht*. Universität Regensburg: 2005, Band 20. S. 1–13.
40. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Sudarytoja V. Vaitkevičiūtė. Vilnius: Žodynas, 2004.
41. *Užsienio šalių konstitucijos*. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
42. Viešojo intereso veidai: socialinė, teisinė ir ekonominė problematika. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas ir advokatų kontora LAWIN, 2012.
43. ZIEKOW, J. *Öffentliches Wirtschaftsrecht*, München: Verlag C. H. Beck, 2013.
44. ŽALIMAS, D. Žmogaus teisių gynimo erdvės. Iš *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Mokslo studija, skirta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo dešimtmečiui. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012.
45. ŽILYS, J. Socialinė valstybė konstitucinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 12 (90), p. 15–23.

Praktinė medžiaga

46. *Steigiamojo Seimo darbai*, 1922 m., 47 sąs., 231 posėdis.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

47. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1996-04-24, nr. 36-915.

48. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997-02-19, nr. 15-314.

49. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1998-12-11, nr. 109-3004.

50. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7, 8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1999-10-13, nr. 85-2548.

51. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7, 8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1999-10-13, nr. 85-2548.

52. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000-07-05, nr. 54-1588.

53. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl strateginio investuotojo pripažinimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymui“. *Valstybės žinios*, 2000-10-20, nr. 88-2724.

54. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2002-03-16, nr. 28-1003.

55. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2002-07-05, nr. 69-2832.

56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2003-03-19, Nr. 27-1098.

57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 bei 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2004-01-29, nr. 15-465.

58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2005-05-19, nr. 63-2235.

59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. sprendimas „Dėl bylos pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos 1998 metų valstybės biudžeto ir

savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (1998 m. gruodžio 1 d. redakcija), Lietuvos Respublikos 1999 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (1998 m. gruodžio 3 d., 1999 m. spalio 14 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (1999 m. gruodžio 23 d., 2000 m. balandžio 20 d., 2000 m. liepos 13 d., 2000 m. gruodžio 7 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija) neprieštaravo konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. spalio 29 d. nutarimo Nr. 1281 „Dėl Lietuvos Respublikos 1998 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ 3 punktą neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsniui, 94 straipsnio 4 punktui, 132 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nutraukimo“ *Valstybės žinios*, 2007-11-17, nr. 118-4830.

60. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 18 straipsnio 8 dalies (2004 m. kovo 9 d. redakcija), 34 straipsnio 17 dalies (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), 41 straipsnio (2004 m. kovo 9 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 618 „Dėl didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių 28.5, 51.5 punktų (2004 m. gegužės 20 d. redakcija), 51 punkto (2004 m. gegužės 20 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), šių taisyklių 51 punkto (2006 m. spalio 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006 m. balandžio 25 d. redakcija), taip pat šių taisyklių 51 punkto (2007 m. gegužės 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 daliai (2006 m. balandžio 25 d., 2007 m. birželio 21 d. redakcijos)“ *Valstybės žinios*, 2008-01-24, nr. 10-349.

61. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ *Valstybės žinios*, 2008-07-03, nr. 75-2965.

62. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ *Valstybės žinios*, 2008-12-06, nr. 140-5569.

63. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008 m. vasario 1 d. redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008 m. vasario 1 d. redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ *Valstybės žinios*, 2009-03-05, nr. 25-988.

64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ *Valstybės žinios*, 2010-10-02, nr. 117-5967.

65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 10 straipsnio (2003 m. lapkričio 25 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. birželio 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ *Valstybės žinios*, 2011-06-21, nr. 76-3672.

66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. liepos 16 d. nutarimo Nr. 903 „Dėl pritarimo susitarimui dėl valstybei nuosavybės teise priklausančių akcinės bendrovės „Alita“ akcijų pirkimo-pardavimo sutarties pakeitimo projekto“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo 16 straipsnio (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) 1 daliai (1997 m. lapkričio 4 d. redakcija)“ *Valstybės žinios*, 2013-04-06, nr. 36-1748.

67. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos finansinio užtikrinimo susitarimų, Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymų kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ *Valstybės žinios*, 2013-05-28, nr. 55-2760.

68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos bankų įstatymo, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo, Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymo, Lietuvos

Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2013-07-09, nr. 73-3679.

69. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 519 „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“ patvirtinto valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano 166.4 punkto (2007 m. spalio 31 d., 2010 m. gruodžio 1 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *TAR*, 2014-05-12, nr. 5321.

Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo jurisprudencija

70. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 1998 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. K 10/97.
71. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2001 m. balandžio 10 d. nutarimas Nr. U 7/00.
72. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2001 m. gegužės 7 d. nutarimas Nr. K 19/00.
73. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2003 m. balandžio 29 d. nutarimas SK 24/02.
74. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2004 m. balandžio 21 d. nutarimas Nr. K33/03.
75. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2004 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. SK 21/03.
76. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2004 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. K25/03.
77. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2005 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. K 23/04.
78. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2006 m. liepos 25 d. nutarimas Nr. P 24/05.
79. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2007 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. SK 70/05.
80. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2008 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. 46/07.
81. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2010 m. sausio 19 d. nutarimas Nr. SK 35/08.

Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo jurisprudencija

82. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1958 m. lapkričio 6 d. nutarimas Nr. 1 BvR 596/56.
83. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1961 m. liepos 17 d. nutarimas Nr. 1 BvL 44/5513.
84. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1961 m. lapkričio 29 d. nutarimas Nr. 1 BvR 760/57.
85. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1962 m. vasario 21 d. nutarimas Nr. 1 BvR 198/57.
86. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1965 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. 1 BvL 14/6019.
87. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1967 m. balandžio 4 d. nutarimas Nr. 1 BvR 126/65.
88. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1968 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 1 BvL 5/64.
89. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1977 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. 1 BvR 108/73; 1 BvR 424/73; 1 BvR 226/74.
90. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1987 m. spalio 6 d. nutarimas Nr. 1 BvR 1086, 1468, 1623/82.
91. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1992 m. vasario 11 d. nutarimas Nr. 1 BvR 1531/90.
92. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1996 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. 1 BvR 744/88, 1 BvR 60/89, 1 BvR 1519/91.
93. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 15 d. nutarimas Nr. 1 BvR 1904/95, 1 BvR 602/96, 1 BvR 1032/96, 1 BvR 1395/97, 1 BvR 2284/97, 1 BvR 1126/94, 1 BvR 1158/94, 1 BvR 1661/95, 1 BvR 2180/95, 1 BvR 283/97, 1 BvR 224/97, 1 BvR 35/98.
94. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1 BvR 539/96.
95. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 1 BvR 335/97.
96. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2001 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. 1 BvR 491/96.
97. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 16 d. nutarimas Nr. 1 BvR 1778/01.
98. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas Nr. 1 BvR 2087/03, 1 BvR 2111/03.
99. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas Nr. 1 BvR 1054/01.
100. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2007 m. liepos 3 d. nutarimas Nr. 1 BvR 2186/06.
101. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. nutarimas Nr. 2 BvR 1095/05.
102. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2008 m. liepos 30 d. nutarimas Nr. 1 BvR 3262/07, 1 BvR 402/08, 1 BvR 906/08.
103. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 8 d. nutarimas Nr. 1 BvR 2011/07, 1 BvR 2959/07.
104. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2012 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 1 BvR 2983/10.

Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimai

105. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. 2014 m. spalio 22 d. nutarimas Nr. 2S-10/2014 Dėl Vilniaus miesto savivaldybės sprendimų, susijusių su vežimo taksi paslaugų teikimu Vilniaus mieste, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams [interaktyvus. Žiūrėta 2015-01-23]. Prieiga per internetą: <http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1582>.

106. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. 2014 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 2S-15/2014 Dėl Šalčininkų rajono savivaldybės tarybos sprendimo, pavedant UAB „Tvarkyba“ ir UAB „Eišiškių komunalinis ūkis“ eksploatuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams [interaktyvus. Žiūrėta 2015-01-23]. Prieiga per internetą: <http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1594>.

COMPARATIVE ASPECTS OF CONSTITUTIONAL BASES FOR FREEDOM OF ECONOMIC ACTIVITY

Agnė Juškevičiūtė-Vilienė

S u m m a r y

Using comparative method, this article analyses constitutional basics of freedom of economic activity provided in the Constitutions of Lithuania, Poland, and Germany and their constitutional jurisprudence. The article is divided into three sections that respectively analyse the content of freedom of economic activity, its subjects, and the guaranteed limit of freedom of economic activity. The novelty of the article is demonstrated by the analysis of constitutional jurisprudence on freedom of economic activity in Lithuania, Poland, and Germany. The research showed that some countries recognize the freedom of economic activity as a constitutional subject right, and the others – as the economic basics of state that create the constitutional principle. Legal status of economic activity subjects in Germany and Poland are differentiated according to their form of property. Meanwhile, all Constitutional Courts of analysed countries distinguish the same special limitation conditions for economic activity: these limits should be prescribed by legislation and be based on public interest. The article provides the analysis of constitutional freedom of individual economic activity and initiative, which provides with assumption that this freedom will become simpler for both institutions that create the state economic policy and subjects that implement this freedom.

Įteikta 2015 m. kovo 3 d.

Priimta publikuoti 2015 m. birželio 16 d.